

Història i Comunitat Popular a l'Alemanya Nazi

**Universitat
Pompeu Fabra**
Barcelona

AUTOR: DAVID PLA PICAZO, **NIA:** 120828

DIRECTORA: Dra. MARICIÓ JANUÉ i MIRET

ENTREGA: 19 de juny de 2013

Treball de Fi de Grau en Humanitats

Universitat Pompeu Fabra

*Agrair l'ajuda oferta i l'orientació rebuda
durant el desenvolupament del treball a:*
Marició Janué i Miret

HISTÒRIA I COMUNITAT POPULAR A L'ALEMANYA NAZI

ÍNDEX

1) Introducció	Pàgina 5
2) La deslegitimació històrica de la República de Weimar	Pàgina 8
3) La construcció d'un passat remot	Pàgina 18
a. La hipòtesi grega	Pàgina 20
b. La hipòtesi germànica	Pàgina 25
4) Revisió històrica de l'alteritat	Pàgina 29
a. L'altre exterior: els francesos	Pàgina 31
b. L'altre interior: els jueus	Pàgina 35
5) La creació de la comunitat alemanya	Pàgina 42
6) Conclusions	Pàgina 53
a. Reflexions generals	Pàgina 53
b. Un mal ús de la història	Pàgina 55
c. Un bon ús de la història	Pàgina 59
d. Reflexió final	Pàgina 59
7) Bibliografia	Pàgina 60

1. Introducció

Totes les assignatures del grau d'Humanitats destinen una part de l'avaluació a oferir a l'alumne la possibilitat d'aprofundir en alguna de les temàtiques desenvolupada a les classes plenàries, a fi i efecte de complementar el coneixement assolit en aquestes. Simultàniament, l'estudiant no només va formant un camí paral·lel a la resta de companys depenent de les seves inquietuds, sinó que va adquirint competències que li fan millorar els resultats de posteriors recerques. Sigui com sigui, en una assignatura concreta, les opcions d'estudi estan sempre emmarcades pel camp docent que s'imparteix, ja sigui cronològic o temàtic. En aquest cas però, és diferent. Plantejar-se dur a terme un Treball de Fi de Grau implica decantar-se per alguna d'aquestes tres opcions: en primer lloc, fer una investigació d'una temàtica personal que t'apassioni de la qual en tinguis prèviament el coneixement suficient com perquè la recerca parteixi d'un nivell base de coneixement sobre l'assumpte. Per altra banda, també és possible desenvolupar un estudi sobre un tema de prestigi sobre el món de les humanitats, un tòpic àmpliament conegut sobre el que l'alumne en faci una espècie d'estat de la qüestió, afegint-hi finalment les seves conclusions. Per últim, existeix la via d'escollir una temàtica altament específica i en part desconeguda per així poder oferir resultats innovadors passats parcialment desapercebuts al llarg de la carrera. En la redacció d'*Història i Comunitat Popular a l'Alemanya Nazi*, s'ha procurat fer confluïr totes tres vessants: una inquietud personal –aprofundir en el món del nazisme–, una temàtica convencional –el Tercer Reich d'Alemanya com a un dels períodes de la història sobre els que més s'ha escrit i debatut– i una espurna innovadora –abordar aquest període històric des d'una perspectiva poc comuna i gens convencional.

En conseqüència, **el projecte pretén esdevenir l'anàlisi sobre quin fou el rol que assumí la història –a nivell institucional, educatiu i popular– en la configuració del Tercer Reich**, apuntant doncs principalment a descobrir quina funció va tenir aquesta en la construcció de la nació alemanya durant els anys trenta. La hipòtesi que servirà de punt de partida de la investigació serà concebre que la història es convertí en una eina que únicament es devia a l'estat per així poder reforçar la construcció del règim nacionalsocialista alemany. L'estudi es dedicarà per tant a haver de demostrar tal afirmació. En conseqüència, un dels principals objectius del treball serà veure com gràcies a l'ús i la manipulació de la història es reforçà la cohesió nacional d'Alemanya

dels anys trenta, fent visible la importància de la disciplina, així com la perillositat que implica el seu mal ús, entès com el fet d'utilitzar-la amb la única finalitat de cohesió de la comunitat nacional a partir de tergiversar els esdeveniments succeïts en el passat. Remarcar doncs que cal entendre l'estudi com un voler saber *què es pot fer amb la història* i un *què no s'hauria de fer amb la història*, premissa la qual permetrà que el redactat procuri resoldre aquest enigma a partir de l'exemple paradigmàtic del Tercer Reich. En cap cas però la voluntat de resoldre aquesta qüestió es circumscriurà a l'explicació dels fets històrics que tingueren lloc en els anys trenta, és a dir, serà el règim de Hitler el que serveixi d'exemple per demostrar <<la importància del paper polític de la història>> i no el paper de la història el que demostrï <<la importància del Reich hitlerià>>.

El treball doncs intentarà traçar un recorregut que exemplifiqui com un ciutadà corrent va poder adquirir una consciència nacional convergent amb la forma en com l'entenien els nazis. Per fer-ho, es voldrà explicar quina era la concepció històrica que els nazis promulgaven sobre el règim polític existent previ al seu ascens al poder –la República de Weimar–, es narrarà quina era la noció que el nazisme ofería dels orígens de la nació alemanya –reformulació històrica del passat–, s'abordarà quina era la concepció nacionalsocialista sobre quina havia estat la conducta històrica de l'alteritat amb la què havia estat en contacte Alemanya –emfatitzant-ho concretament amb els casos de França i el col·lectiu jueu– i s'introduirà, per últim, alguns dels mecanismes usats pels nazis per fer als ciutadans susceptibles de simpatitzar amb aquest discurs –penetració directa de la història en l'individu.

La metodologia emprada per a confeccionar-lo anirà altament condicionada pel fet que no existeix cap manual ni estudi previ que tracti específicament aquesta qüestió. Tenint en compte aquesta dificultat, el projecte farà ús de tres tipus de fonts. En primer lloc, s'utilitzaran fonts primàries que exemplifiquin directament el paper de la història en aquell context –discursos polítics o la poètica de Hitler, el *Mein Kampf*. En segon terme, bibliografia secundària que complementi, autoritzi i demostrï la línia argumental que s'està desenvolupant. Per últim, s'empraran articles obtinguts de buscadors on-line i bases de dades de la xarxa que reflexionin sobre el rol que la història assumí durant el Tercer Reich. La voluntat de l'estudi pretén fer extensiva la recerca a la participació de totes les humanitats, incloent per tant a part de continguts històrics, al·lusions en relació al pensament, la literatura, l'art, la música, el cinema, la lingüística o la geografia. S'entén doncs la *praxis* d'una perspectiva històrica complementada amb apunts temàtics

de caire transversal plasmarà amb fidelitat la orientació general amb que s'enfoca el Grau d'Humanitats de la Universitat Pompeu Fabra.

Caldrà tenir en compte però que la investigació haurà de ser duta a terme a partir de documents escrits en català, castellà i anglès, essent doncs el desconeixement de l'alemany una trava en quant a l'accés a fonts en què el seu nivell de transcendència hagi estat únicament local. Tanmateix, les dimensions d'internacionalitat del conflicte ha fomentat la difusió d'un alt grau d'assajos que analitzen el *com* i el *per què* del Tercer Reich, factor doncs que no ha impedit tenir fonts fiables que puguin ser usades de punt de partida per a la recerca. Serà, per tant, impossible aglutinar la totalitat de punts de vista existents sobre el Tercer Reich, però s'haurà seleccionat els materials que n'ofereixen una perspectiva més útil i interessant.

En darrer lloc, fer referència al fet que amb el títol *Història i Comunitat Popular a l'Alemanya Nazi* es vol al·ludir a la interacció existent que hi hagué entre la disciplina en qüestió i els individus que habitaven a Alemanya en el context, considerats membres d'una comunitat popular denominada *Volksgemeinschaft*. Es resumeix així com efectivament es pressuposa que hi hagué una relació important entre la història i els ciutadans durant el Tercer Reich, dedicada principalment a enfortir aquesta idea de comunitat. Analitzar quin va ser el lligam entre ambdós fenòmens serà doncs la constant d'aquest treball.

2. La deslegitimació històrica de la República de Weimar

Un dels primers elements que atorgà a la disciplina de la història un paper clau en la construcció de la identitat nacional en la política del Tercer Reich en va ser la interpretació que es dugué a terme dels seus esdeveniments més recents: la República de Weimar. Entendre *per què* els nazis van arribar al poder passa per observar quina mena de discurs oferien en les seves campanyes propagandístiques, una línia argumental que bàsicament consistia en deslegitimar la possibilitat d'èxit històric de la democràcia de Weimar. En conseqüència, aquest bloc de l'estudi explorarà quina va ser la interpretació històrica que els nazis van fer de la República de Weimar, fenomen que esdevingué el bressol del procés de cohesió nacional, podent entendre així per què els alemanys “aprendieron a vivir con la república, juzgaron su advenimiento como una necesidad histórica y respetaron a algunos de sus líderes, pero jamás aprendieron a amarla o a creer en su futuro”¹. A partir d'aquest estadi doncs, es procurarà conèixer com <<gràcies a la història>> els nazis es postularen com a única solució possible davant la decadència imperant, entenent per tant que, en realitat, un dels factors de pes que els catapultà al capdavant del poder fou una lectura determinada de la història respecte a la República de Weimar.

Tenint en compte que “en octubre de 1918, miembros ya del gobierno imperial escribieron al presidente Wilson para solicitar un armisticio digno, confirmando la vía muerta sobre la que caminaba la exhausta máquina de guerra alemana”², la lectura nazi entenia que el naixement d'aquest règim democràtic havia estat fruit d'un brot antipatriòtic causat per la crisi militar. El règim veia en els promulgadors d'aquella <<pau>> els autèntics culpables de la inestabilitat del moment, opinió explícita que Hitler manifestà dient que “odié, desde su primer día, la sucia revolución de 1918³, como traición infligida por la parte inferior de nuestro pueblo a la parte vigorosa e intacta que se alzó en 1914 porque quería y podía tener un futuro”⁴. En certa manera, Hitler, tot i ser partidari de creure que si la Primera Guerra Mundial hagués continuat Alemanya l'hagués acabat guanyant, entenia que una part de la població alemanya

¹ GAY, Peter (1984): *La cultura de Weimar*, pàg. 33.

² GALLEGO, Ferran (2001): *De Múnich a Auschwitz: una historia del nazismo, 1919-1945*, pàg 35.

³ Apuntar que la *Revolució de 1918* a la que es refereix Adolf Hitler correspon a l'alçament que s'originà a Múnic a fi i efecte d'enderrocar la monarquia constitucional del moment, per així poder establir un règim democràtic que fes que Alemanya sortís –en altres paraules, es rendís– de/en la Primera Guerra Mundial.

⁴ O. Spengler (1938): *Años decisivos*, pàg 11, dins de GALLEGO, Ferran (2001): *De Múnich a Auschwitz: una historia del nazismo, 1919-1945*, pàg 68.

hagués volgut la pau. Al cap i a la fi, interpretava que havia estat la societat Alemanya la que havia estat obligada a entrar en guerra. Tanmateix, concebia com a una fal·làcia el fet que tal pau hagués d'estar lligada a la democràcia. Per tant, un dels primers arguments del NSDAP en contra de Weimar serà que tal règim haurà estat creat prescindint de l'opinió dels alemanys; paral·lelament, difondrà que la voluntat de creació d'un nou model polític i social esdevé necessari perquè Alemanya no pot tenir com a estigma quelcom que esdevé paradigma de la rendició i la covardia –Weimar–, sinó que el règim de govern del país hauria de ser reflex de la fortalesa de la identitat Alemanya. Aquesta serà doncs una de les primeres raons que faran disminuir el prestigi de la República.

Simultàniament, els nazis acusaven al règim de Weimar d'estar desvinculat de l'essència alemanya, ja que el caràcter forani d'una part de la cúpula de govern i el tracte igualitari que la República solia donar a aquesta part de la població era un element que irritava a gran part dels alemanys. Per això, part dels seus dirigents eren titllats de *fremde* –equivalent a <<estrangers>>. Una de les ciutats on la influència d'aquesta part estrangera de la població s'havia fet més manifesta era Munich, no directament perquè els jueus fossin dins el govern, ni tansols perquè representessin un elevat percentatge de la població total, però si per la simpatia que tenien els seus dirigents per gestionar les tresorereries de la regió amb més avarícia. El partit de Hitler promulgava la idea que la radicalització del capitalisme s'havia produït per <<una contaminació>> que tenia origen en aquesta part de la població estrangera, concebent a ambdós com a maldat. Aquest va ser un dels motius pels quals la capital bavaresa fou pionera en reivindicar un canvi de règim, fent que “en pocas semanas, la ciudad en la que había prendido la primera llama de la revolución democrática se convirtiese en el refugio para la peregrinación de la extrema derecha”⁵.

Per altra banda, els governants de la República sovint intentaran desviar la causa real de qualsevol infortuni culpant la derrota produïda durant la Gran Guerra com a argument que els eximeixi de qualsevol responsabilitat, factor que els nazis no veuran amb bons ulls. Durant la democràcia republicana els seus dirigents acostumaven a recordar al seu propi poble la condició de *perdedors* que encarnaven els alemanys, justificant a partir de la mala conducta d'Alemanya –causant de la Primera Guerra Mundial– qualsevol adversitat del present: <<els alemanys eren els culpables de tot i la

⁵ GALLEGO, Ferran (2001): *De Múnich a Auschwitz: una historia del nazismo, 1919-1945*, pàg 53.

crisi econòmica que patien era del tot merescuda>>. Segons Hitler però, Weimar encarnava l'autèntica condició de culpable, ja que amb la seva actitud no només desmoralitzava als soldats vençuts sinó que ofenia l'honor dels ciutadans fent omnipresent la sensació de derrota. Per tant, el nazisme s'oferia com el recolzament per ambdós col·lectius, capaç d'integrar en el seu programa el clima de frustració que s'havia generat tot deixant la porta oberta a la instauració de violència cívica. De forma concomitant, aquesta noció de culpabilitat havia servit per callar les veus que volien trencar el pacte de Versalles incomplint els pagaments acordats al 1919. Esdevé rellevant el fet que, a l'entendre de l'investigador Reinhard Kuhn, inclús un cop arribat Hitler al poder, "las fuerzas más influyentes en la industria y en el ejército y el mismo gobierno del Reich estaban decididas a aplicar una política que agravase la crisis para demostrar la incapacidad de Alemania de pagar sus deudas y así se libraba definitivamente del peso de las reparaciones de guerra"⁶. Aquesta conducta política aconseguia doncs, fer de la comunitat alemanya un ens cohesionat gairebé en la seva totalitat. Les constants remuneracions que els altres països rebien d'Alemanya eren vistes per Hitler com una humiliació, entenent doncs el líder nazi que la República de Weimar, un sistema que capitulava davant aquestes exigències vexatòries, mai podia esdevenir digne de governar el país. Hitler sabia que "si la democràcia en Alemanya significava la perpetua acceptación del tratado sin emmiendas, o el desastre [...] económico que [...] podían explicarse como consecuencias del tratado, entonces la democràcia perdería todo el atractivo que tenía para los alemanes"⁷. Per contra, els governants de la República de Weimar defensaven que amb aquesta ruta política s'havia aconseguit certs avantatges, ja que sota la direcció de Stresemann s'havien assolit els objectius de:

"la evacuación del Ruhr, un final anticipado a la ocupación de Renania, el levantamiento de los controles militares, la regularización de las relaciones de Alemania con sus vecinos, el reconocimiento internacional de ésta como miembro de la Liga de las Naciones, una serie de acuerdos factibles sobre las reparaciones, e incluso la posibilidad de mantener abierta la cuestión de las fronteras de Alemania, al tiempo que se seguía una política revisionista"⁸.

⁶ KUHN, Reinhard (1991): *La República de Weimar: establecimiento, estructuras y destrucción de una democracia*, pàg 283.

⁷ PALMER, R. & COLTON, J. (1981): *Historia Contemporánea*, pàg 525.

⁸ FULBROOK, Mary (2009): *Historia de Alemania*, pàg 191.

Tanmateix, gran part de la població entenia que el preu a pagar era massa alt i que, en realitat, Alemanya estava patint un assetjament de les potències europees. Partint d'aquest immobilisme davant <<les ofensives>> exteriors, el partit nazi acusarà a la República de manca d'esperit de contrarevolució i d'incapacitat de plantar cara davant <<les imminents intencions d'extermini de l'adversari>>. Aquest element farà créixer en la societat les intencions de reforçar les institucions de defensa⁹, fent augmentar de forma gradual en mida i capacitat l'efectivitat de l'exèrcit alemany mitjançant “encargos de armamento por parte del Estado y en la creación de un poderoso ejército que aseguraba a Alemania su rango internacional”¹⁰ i, demostrant en qualsevol cas que el tractat “fue demasiado severo para conciliar y no lo suficiente severo para destruir”¹¹.

Paral·lelament, la República de Weimar suposava un problema per a la ideologia nazi per l'aferrament d'aquesta primera a la societat capitalista. Hitler concebia al règim de Weimar com a continuador de “la cultura occidental, herida de muerte por la primacía del racionalismo y el liberalismo, por el poder de la democracia y el dinero”¹². Una cultura que, al seu entendre, calia transcendir. Aquest punt de vista entenia que “el capitalismo [...] estaba dominado por el espíritu del comerciante y el financiero”¹³, associat amb la <<maldat jueva>> i oposat a l'esperit de comunitat que els nazis volien promulgar, factor pel qual es creia que el model de la República no era adequat per a la societat alemanya. Els nazis no apostaven per una economia basada en la llibertat: eren partidaris que l'estat la controlés directament per així aconseguir suprimir la lluita de classes, sense renunciar però a l'existència de la propietat privada. El seu esperit econòmic doncs es fa fort perquè aconsegueix crear una comunitat nacionalment compacta, però no per promoure economies redistributives que promulguessin la igualtat del poder adquisitiu dels ciutadans. Com a plausible alternativa al model radicalment capitalista del moment doncs, els arguments nazis en l'àmbit econòmic es van veure reforçats per l'oportunisme amb que el model capitalista féu fallida a nivell mundial, esdevenint doncs cabdal tenir en compte que a Alemanya “el crack de Wall Street tuvo unas repercusiones especialmente serias debido a la dependencia de la

⁹ Recordar que una de les principals clàusules del Tractat de Versalles limitava la grandària que podia tenir el cos militar d'Alemanya.

¹⁰ KUHNL, Reinhard (1991): *La República de Weimar: establecimiento, estructuras y destrucción de una democracia*, pàg 293.

¹¹ PALMER, R. & COLTON, J. (1981): *Historia Contemporánea*, pàg 462.

¹² GALLEGO, Ferran (2001): *De Múnich a Auschwitz: una historia del nazismo, 1919-1945*, pàg 70.

¹³ HERF, Jeffrey (1990): *El Modernismo reaccionario: tecnología, cultura y política en Weimar y el Tercer Reich*, pàg 432.

economía alemana de los préstamos exteriores”¹⁴. A més, “la sensación generalizada de crisis se vio reforzada por el desempleo masivo, que a su vez fomentaba el descontento en todas las clases sociales”¹⁵, causant que els ulls dels alemanys veiessin en la República de Weimar el responsable d’aquest ensorrament econòmic que, en definitiva, concebien com a nacional. En conseqüència, entenien el capitalisme com quelcom que esperonava la lluita entre membres d’una mateixa sang i, si Weimar era capitalisme i Weimar era mort –perquè era divisió–, els nazis eren nacionalsocialisme i eren vistos com la voluntat de donar vida. Per tant, en la línia del fil argumental que rebutjava la mena de pau que oferia la República de Weimar, el NSDAP entenia que calia fer de la vida una guerra, concebuda com la suma de l’esperit de defensa del vell ordre més l’anhel i esperança de reformar-lo en base a una unitat nacional¹⁶. Per tant, la missió nazi consistia en construir <<un esperit econòmic de plena col·laboració nacional anàleg al *modus vivendi* en què s’havia viscut en les trinxeres>>, esdevenint Alemanya un país on es superessin les diferències de classe per establir una jerarquia orgànica basada en la col·laboració i l’esforç comú. En conseqüència, la supressió de les classes socials legitimava l’ús d’una “violència que no se usaría para sobrevivir, sino para vivir de otra manera”¹⁷, establint un estadi històric antitètic a la República de Weimar, basat en una:

“prolongación de la guerra en la paz, a través de una mitificación de la experiencia al frente que subrayaba la camaradería, el olvido de los intereses individuales, la protección de la comunidad a sus miembros disciplinados, la intensidad de la vida en peligro, el desprecio de la mediocre comodidad de la vida burguesa y el odio a la carencia de patriotismo de la izquierda socialista, [...] un perfil contrarrevolucionario de los excombatientes [...] y nuevos criterios de eficiencia”¹⁸.

Una vegada més, la identitat nacional d’Alemanya a reforçar a partir d’aquest nou mode de govern, s’havia de <<construir>>, a criteri nazi, com l’antítesi de l’esperit de republicà. La manifestació de l’antagonisme entre tots dos models estimbà possibles nostàlgies de l’ens democràtic de la República, ja que, un cop l’NSDAP entrà al govern

¹⁴ FULBROOK, Mary (2009): *Historia de Alemania*, pàg 195.

¹⁵ GELLATELY, Robert (2002): *No sólo Hitler: la Alemania nazi entre la coacción y el consenso*, pàg 25.

¹⁶ Subordinada entre comes parafrasejada de GALLEGO, Ferran (2001): *De Múnich a Auschwitz: una historia del nazismo, 1919-1945*, pàg 72.

¹⁷ GALLEGO, Ferran (2001): *De Múnich a Auschwitz: una historia del nazismo, 1919-1945*, pàg 75.

¹⁸ GALLEGO, Ferran (2001): *De Múnich a Auschwitz: una historia del nazismo, 1919-1945*, pàg 76.

a partir de 1933, les mesures per solucionar la crisi del partit nazi foren tan efectives que :

“incluso algunos adversarios del nazismo recuerdan que el origen de la popularidad de Hitler fueron el programa de creación de empleo, la retirada de las calles de los borrachos y la reformatión de los jóvenes, la introducción de un programa de <<servicio de trabajo obligatorio>> y la construcción de nuevas carreteras”¹⁹.

Sota aquesta convicció, no només s'aconseguia ensorrar l'esperit de Weimar en el més profund dels fracassos sinó, a més, mantenir la unitat nacional sota el culte rendit a la seva personalitat redemptora. Aquest punt de vista donava una visió de la República divisionista, oferint-se Hitler com una antítesi que aconseguiria la unió de tot el país a partir de la creació d'un estat popular que restablís la primacia d'una política que es mogué per propòsits generals, i no per interessos partidistes o individuals.

Val a dir que el rebuig a la República de Weimar també s'haurà d'emmarcar a partir de la modulació que els nazis feren del clima de decadència que imperarà en la societat, entès com *la modernitat*. S'havia establert la percepció que el món havia entrat en un estadi de decadència –argument consolidat pel fet que les humanitats generen un tipus de literatura i cultura basada en ficcions apocalíptiques relacionades amb el declivi del món, una sensació de transició i crisi permanent que estimularà l'ansietat de la necessitat de canvi–, generant la convicció que la història es trobava en un punt d'inflexió. Aquesta importància de l'estadi històric en qüestió venia donada per la noció que en la història s'estava produint una involució, abandonant doncs l'entesa d'aquesta a partir de la idea de progrés. Remarcant-ho, apuntar que tal fet configurarà el clima conegut avui en dia com a modernitat, entesa com l'anagnòrisi que fa entendre que l'època en què viuen no és un període de progrés i evolució, sinó que és regressió i involució²⁰. En conseqüència, davant una noció de present concebuda com a putrefacte per l'excessiu individualisme, Hitler es presenta com una candidatura que supera la degeneració a partir d'un projecte d'ambició eterna. Per tant:

“esta forma peculiar de proyecto revolucionario, cuya finalidad era transformar la sociedad, solo pudo surgir en las primeras décadas del siglo XX en una sociedad

¹⁹ GELLATELY, Robert (2002): *No sólo Hitler: la Alemania nazi entre la coacción y el consenso*, pàg 29.

²⁰ Concepte parafrasejat de GRIFFIN, Roger (2010): *Modernismo y fascismo: la sensación de comienzo bajo Mussolini y Hitler*, pàg 82.

imbuida de una serie de metanarrativas modernistas de renovación cultural[...], por lo que el fascismo no solo impulsó la tarea de cambiar el modelo estatal, sino también de depurar la decadencia de la civilización y promover la aparición de una nueva estirpe de seres humanos, que no se definía mediante categorías universales sino a través de mitos nacionales y raciales”²¹.

Alemanya vivia immersa en un clima pessimista degut a la pèrdua de confiança en el progrés de la història, entenent que la crisi cultural, social i econòmica no només afectava al conjunt de la societat contemporània, sinó a la experiència de la història i el temps en sí. La percepció d'involució havia estat en aquest cas desencadenada per una triple sensació de regressió: el modernisme esdevenia la manifestació artística de la desfeta cultural degut a que únicament era el reflex d'una “prolongada sensación de desorientación e irrealidad”²², la República de Weimar esdevenia el símbol del fracàs en la política i la firma del Tractat de Versalles adquiria el rol de declivi històric i la degradació nacional. Prenent consciència de l'estat anímic de la població alemanya, el partit nazi s'esforçà per col·laborar en crear un efecte entès com a *Aufbruch* en sa llengua autòctona, un significant que vol comunicar una consciència de fugida –una ruptura, un esclat, una dissolució per donar lloc a quelcom que irromp– malgrat “puede hacer referencia también al estado de expectación inducido por la certeza intuitiva de que una fase de la historia ha terminado y de que comienza una nueva [...], el estado de ánimo que imperaba en Alemania durante [...] la República de Weimar”²³. La creació d'aquesta sensació d'expectació embriagadora enmig d'un règim de govern d'inestabilitat anàleg a la Primera República Espanyola farà que el nazisme es postuli com l'única formació capaç d'omplir aquesta buidor interior –també de país, i de futur– degut a la seva transversalitat. Així doncs, el NSDAP exemplificarà un rumb oposat al de la modernitat, factor pel qual el model nazi “representa un modernismo alternativo más que un rechazo del modernismo”²⁴. En conseqüència, l'aparició del moviment nazi es pot concebre com una variant del modernisme, ja que ambdós són projectes revolucionaris que pretenen transformar la societat –necessitat de renovació cultural. La

²¹ GRIFFIN, Roger (2010): *Modernismo y fascismo: la sensación de comienzo bajo Mussolini y Hitler*, pàg 21.

²² GRIFFIN, Roger (2010): *Modernismo y fascismo: la sensación de comienzo bajo Mussolini y Hitler*, pàg 96.

²³ GRIFFIN, Roger (2010): *Modernismo y fascismo: la sensación de comienzo bajo Mussolini y Hitler*, pàg 24.

²⁴ Roger Griffin, *La naturaleza del fascismo*, pàg 47, dins de GRIFFIN, Roger (2010): *Modernismo y fascismo: la sensación de comienzo bajo Mussolini y Hitler*, pàg 15.

peculiaritat dels nazis serà buscar, a més d'una revolució material conduïda per una nova forma de govern, una renovació espiritual que repercuteixi tant a la quotidianitat alemanya com a les dimensions sensibles i metafísiques del pensament dels seus ciutadans. Enmig d'aquest context d'incertesa, on l'alemany rau insegur per la manca de transcendència, on el món únicament es concep com una aparença i on les persones romanien alienades per la desorientació, el nazisme s'erigí com un antídoto amb l'objectiu de “restituir una serie de valores [...] que no creasen a un hombre nuevo”, sinó que recuperessin les virtuts de *l'alemany del passat*²⁵. És en aquest marc on la història assumirà una funció vital per a la cohesió del poble, ja que es procurarà manipular els esdeveniments del passat per a legitimar les conductes del present i, a més, es partirà de la premissa de que *es vol* –i s'ha de– *fer història* com a aval per a determinades actuacions.

Així, “the disastrous outcome of the First World War, above all, the inflation of 1923, and the fatal fragility of the Weimar Republic could easily be interpreted as a necessary preconditions for the Nacional Socialist revolution”²⁶. Seran però en realitat la justificació històrica²⁷ que el discurs del Tercer Reich promulgarà per fer creure que la successió dels fets estaven emmenant als alemanys a la deriva. Conseqüentment, el nacionalsocialisme no es presentava com la conseqüència derivada dels desastres anteriors, sinó un punt d'inflexió –una brusca interrupció històrica, un preludi de la glòria– que reconduiria la trajectòria d'Alemanya i la duria a bon port, entrant en un “autismo conceptual en el que se disuelven los límites entre la historia y la ficción”²⁸. La garantia de renovació amb la que es presentarà Hitler farà que la candidatura del NSDAP es presenti com <<la solució històrica>> en la que s'ha de vehicular l'augment de la reflexivitat, on per primera vegada “los seres humanos son conscientes de su papel como agentes históricos que viven en una constelación singular de fuerzas históricas”²⁹. Per tant, el suport al partit nazi s'ha de concebre com la caiguda de la massa en un modernisme programàtic, és a dir, com una reacció de rebuig al malestar imperant. Un

²⁵ GRIFFIN, Roger (2010): *Modernismo y fascismo: la sensación de comienzo bajo Mussolini y Hitler*, pàg 46.

²⁶ HAUSMANN, Frank-Rutger (2002): *Die Rolle der Geisteswissenschaften im Dritten Reich 1933-1945*, dins de HEINZ SCHOEPS, Karl (2004): *Literature and Film in the Third Reich*, pàg 104.

²⁷ En certa manera, una espècie de permís per a destronar la raó, animalitzar a l'ésser humà, glorificar l'idea de poder o transformar al poble alemany en un animal ferotge despullat d'ètica o moral.

²⁸ GRIFFIN, Roger (2010): *Modernismo y fascismo: la sensación de comienzo bajo Mussolini y Hitler*, pàg 59.

²⁹ GRIFFIN, Roger (2010): *Modernismo y fascismo: la sensación de comienzo bajo Mussolini y Hitler*, pàg 79.

vot al partit nazi serà un crit a la voluntat de canviar a la societat, una sensació d'encomanar que s'inauguri una nova època i, en definitiva, una esperança de començar des de zero una nova etapa. La mena de missió que es confia als nazis obligarà a que aquests hagin de tenir en compte les humanitats, ja que sota la premissa que en moments excepcionals calen majories excepcionals, l'aglutinació de la confiança alemanya es procurarà aconseguir a través de potenciar la retòrica i el pensament, d'esperonar a l'artista o d'enaltir la figura de l'intel·lectual perquè col·laborin de forma activa en el règim. Això procurarà crear una mena de govern diferent: no s'haurà de guanyar a la gent a través de les lleis, sinó que mirarà de construir el país a través de l'interior de les persones, amb vies utòpiques que aconseguixin harmonitzar la població i que, en certa manera, aboleixin les diferències de classes entre els conciutadans. Precipitar l'acció de govern a la finalitat última de canviar la història únicament es podrà aconseguir amb la unió de tot el poble i, per tant, l'empatia antropològica que proporcionen les humanitats serà la base per arribar al *pathos* de la gent, deformant-los-hi la noció de realitat fins a atènyer la seva simpatia o, com a mínim, la seva acceptació. En definitiva, Hitler es presentava com:

“la promesa de una nueva comunidad nacional, que devolvería a Alemania su grandeza y acabaría con las disposiciones del Tratado de Versalles, que castigaría a los <<criminales de noviembre>> de 1918, que libraría a Alemania del <<bacilo judío>> que estaba infectando y contaminando la raza <<aria>> y que proscibiría a los bolcheviques y criminales que llevaban tantos años socavando Alemania, representaba un poderoso atractivo para gran cantidad de alemanes asustados y desesperados, que sólo habían vivido en la democracia de Weimar la humillación nacional, el desastre económico, conflictos sociales y una gran incertidumbre personal”³⁰.

Sota aquestes premisses, el partit nazi construïa la certesa d'ésser una elecció adequada per posar fi de forma immediata al <<declivi històric>> que estava vivint el país. Per aquest motiu, l'augment de vots al NSDAP es consolidà fins al punt en què el precedent canceller Franz von Papen hagué de deixar pas a Adolf Hitler al capdavant de l'estat. Així doncs, l'estadi del treball haurà procurat fer entendre com a partir d'un enfocament tergiversat de la història recent i coetània el partit nazi va poder obtenir suport, tenint clar que “los votantes no pretendían en realidad algo muy concreto del Partido Nazi [...]”.

³⁰ FULBROOK, Mary (2009): *Historia de Alemania*, pàg 201.

Lo que estaban haciendo era protestar por el fracaso de la República de Weimar³¹, ignorant molts d'ells que realment no només estaven donant entrada al govern a un simple partit polític, sinó a un moviment, una corrent de pensament que anava molt més enllà d'un simple gest de reivindicació.

³¹ J. EVANS, Richard (2006): *La llegada del Tercer Reich*, pàg 304.

3. La construcció d'un passat remot

La creació d'una pàtria cohesionada també era entesa com la identificació del present alemany amb un passat comú, factor pel qual el règim es féu amb el control dels serveis educatius de l'estat, a fi i efecte que es fes la difusió històrica que fos convenient per enfortir la identitat del país. Per a dur a terme una reformulació de la percepció històrica d'Alemanya era necessari concebre “academic work with a preordained political objective, provide evidence of the superiority of German scholarship, help decide the war though their ideological support, and establish an intellectual framework for the new post-war European order”³². Així es feia possible que una estreta col·laboració entre <<l'historiador>> –tenint en compte que “the melancholy fact that a proportionately greater number of historians overtly threw in their lot with the Nazis than in other disciplines”³³– i el <<polític>> engendrés un temps pretèrit amb connotacions dicotòmiques: havia de servir per a configurar una noció arcàdica que convidés als contemporanis a recuperar aquesta esplendor perduda i, per altra banda, havia d'esdevenir una visió que impulsés als habitants a *ser dignes* d'aquest passat, podent ser aquest en conseqüència usat com a aval i justificació per als actes del present.

El líder nazi, doncs, volia presentar la voluntat d'expansió i hegemonia alemanya com el vestigi d'una missió ja iniciada en el passat, com la consolidació d'una guspira encesa pels avantpassats d'Alemanya. Per tant, des del primer moment Hitler tenia clar –i volia que tothom tingués clar– que no caldria estudiar què estava passant en aquell moment des dels llibres d'història confeccionats en dècades posteriors –tal i com recull Rosa Sala Rose, les paraules del ministre d'educació Bernhard Rust deien que “a partir de ahora no se trata de que ustedes decidan si algo es verdad o no, sino si se corresponde con los intereses de la revolución nacionalsocialista”³⁴. Calia ocupar-se que tots els alemanys tinguessin consciència d'estar fent història perquè així tots se sentissin part d'aquest projecte gloriós, procés del que Victor Klemperer, periodista jueu nascut l'any 1881, en fou testimoni:

³² HAUSMANN, Frank-Rutger (1999): *Deutsche Geisteswissenschaft im Zweiten Weltkrieg – Die 'Aktion Ritterbusch 1940-1945*, dins de la revisió i traducció de UTZ, Richard (2004): *The Heidelberg Review of English Studies*, pàg 3.

³³ HAUSMANN, Frank-Rutger (2002): *Die Rolle der Geisteswissenschaften im Dritten Reich 1933-1945*, dins de HEINZ SCHOEPS, Karl (2004): *Literature and Film in the Third Reich*, pàg 106.

³⁴ SALA ROSE, Rosa (2007): *El misterioso caso alemán*, pàg 468.

“Cualquier cosa [...] es de importancia histórica. Considera histórico cualquier discurso pronunciado por el Führer, aunque diga cien veces lo mismo, es histórica cualquier reunión del Führer con el Duce, aunque no altere en absoluto la situación; es histórica la victoria de un coche de carreras alemán, es histórica la inauguración de una autopista, y se inaugura cada carretera y cada tramo de cada carrera; es histórico cada congreso del Partido, es histórico cualquier día de fiesta de cualquier tipo. Y como el Tercer Reich sólo consiste en días de fiesta, porque no había días normales, se consideran históricos todos sus días”³⁵.

Aquesta història però, tenia voluntat de ser la continuació d'un precedent ja gloriós, motiu pel qual calia planificar la construcció d'un passat comú que cohesionés i arrelés la consciència nacional, usant la tergiversació d'una narració històrica que conduís als alemanys a sentir-se part d'una comunitat, d'una nació. L'àmbit de la història estava altament relacionat amb la cultura, que es convertia en una construcció artificial que permetia als líders nazis decidir lliurement què era alemany i què no, fent vàlid a l'aforisme que afirmava que “la consciència política de la nació se desenvolupava primero en el arte, en la literatura, en la música y en la filosofía. Novalis³⁶ [...] afirmava que toda cultura tenía su origen en relación entre el individuo y el estado”³⁷. Per tant, l'objectiu esdevingué en conseqüència formar l'esperit alemany –i guerrer– del país a través de la cultura, malgrat la imposició d'aquesta suposés la destrucció de l'autèntica cultura. Gran part dels discursos els construïren tergiversant els postulats nacionalistes del llegat romàntic i de l'idealisme alemany, aprofitant l'anhel de llibertat i la vessant revolucionària d'aquests autors per convertir la construcció històrica en causant d'un efecte sublim que enaltís el seu prestigi i reforcés la seva cohesió. Els autors d'aquest període coincidiran en fer ús de la “imaginación poética, la misma concepción de la naturaleza y de su relación con el hombre y, básicamente, el mismo estilo poético, con un uso de la metáfora, del simbolismo y del mito”³⁸, totes tres característiques plausibles de ser enteses com una forma de fer bell el llenguatge. Per tant, d'alguna manera s'avança que l'estètica serà una disciplina cabdal alhora d'entendre com es durà a terme la reconstrucció històrica del passat alemany.

En conseqüència, usant la premissa que relaciona la construcció de l'alemany a partir de la interacció amb la cultura, es mirà de construir una *història* pel poble

³⁵ KLEMPERER, Victor (2001): *LTI: Aputnes de un filólogo*, pàg 72.

³⁶ Aclariment i afegidor propi dins la cita: Novalis era un pensador romàntic nascut l'any 1772 i mort l'any 1801, emergent a la revista *Athenaeum* i del que en destaca l'obra *Fragments*.

³⁷ LEPENIES, Wolf (2008): *La Seducción de la cultura en la historia alemana*, pàg 34.

³⁸ WELLEK, René (1983): *Historia literaria: problemas y conceptos*, pàg 147.

alemany perquè els individus es poguessin definir a través d'aquesta de forma idealitzada, una invenció erudita que quallava en les consciències individuals. En altres paraules, la inventiva nazi demostrarà com “la història és un molt bon aliat de la creativitat”³⁹. El recorregut històric proposat pels nazis per entendre d'on venien, ergo possibilitava saber quina era la seva història, combinant un còctel explosiu que elevava la nació alemanya a la condició de raça superior: es barrejava les hipòtesis de si els alemanys eren descendents dels grecs antics o bé –i també– es difonia que eren els hereus de les tribus germàniques de principis de l'Edat Mitjana. Un dels suports bibliogràfics que s'ha consultat amb més vehemència per extreure els punts claus del nou esquelet històric que es construeix des de l'òptica històrica nazi és *El misterioso caso alemán*, de Rosa Sala Rose.

3.a: La hipòtesi grega

La primera de les construccions històriques a abordar arrelà en primera instància a través de l'art, ja que s'entenien les escultures clàssiques com a paradigma del caràcter ari –els alemanys doncs, passarien a voler ser com aquelles escultures. Els nazis reformularen les teories de Winckelmann, historiador i pensador del s. XVIII, que explicava la sublimació eròtica que produïa contemplar la fermesa d'aquelles obres, narrant com admirava el caràcter i els valors que desprenien a partir de la perfecta il·luminació que ofería el marbre, el sublim significat que implicava que fossin blanques –inclús justificant que les obres policromades que es trobaren devien ser una relliscada degut a la influència etrusca– o veient la nuesa dels cossos com un mode simbòlic d'enaltir a l'home i elevar-lo a la categoria de divinitat i, per tant, fent-lo capaç de decidir amb criteri el destí de la història.

Per poder modelar l'efecte estètic que causarien els alemanys s'apostà per incrementar la influència del govern en el món de l' “sport [...], readily lent itself to instrumentalization by the Nazis”⁴⁰. Amb l'augment de les hores d'educació física a les legislacions acadèmiques es pretenia millorar la imatge corporal des del jovent, així com construir per altra banda l'esperit guerrer amb el que creia Hitler. Caldrà tenir en

³⁹ GRACIÀ, Oriol (2011): *Sàpiens: Nazis a Amèrica*, pàg 5.

⁴⁰ HAUSMANN, Frank-Rutger (2002): *Die Rolle der Geisteswissenschaften im Dritten Reich 1933-1945*, dins de HEINZ SCHOEPS, Karl (2004): *Literature and Film in the Third Reich*, pàg 109.

compte la significació dels Jocs Olímpics de Berlín de 1936, “where [...] idealist principles can be corrupted by political power”⁴¹. El govern nazi els intentà utilitzar com a mitjà per demostrar al món que els alemanys eren una raça més bella i, també, superior. Alemanya quedà en primer lloc, aconseguint trenta-tres medalles d'or, vint-i-sis de plata i trenta de bronze, amb un ampli avantatge –de més de trenta medalles en el còmput total– vers el segon classificat, els Estats Units, factor que serví d'aval a Hitler per reforçar el seu discurs racista. L'esdeveniment va donar projecció propagandística a les idees del dictador alemany a escala internacional: quan l'alteta afroamericana Jesse Owens arriba a guanyar fins a quatre medalles, Hitler renuncia al seu paper d'amfitrió per no haver-li d'encaixar la mà, degut a la condició racial de l'esportista. Simultàniament, el govern del Tercer Reich aprofità per enaltir la victòria olímpica d'Alemanya rodant el documental *Olympia* –dirigida per Leni Riefenstahl l'any 1938–, essent aquest una promoció de les idees racials.

Tanmateix, un altre exemple de com l'estètica esdevenia una de les bases que ajudava a encaixar la construcció d'aquesta <<nova història d'Alemanya>> amb el dia a dia dels seus habitants l'encarnava la ciutat de Berlín, concebuda per Hitler com la imminent capital del món, una ciutat futurista que seria el centre del nou règim vencedor i el nou ordre mundial. Essent així, la seva estètica derivà cap a “la construcción de edificios más espectaculares [...] para transformar [...] Berlín en capitales cuya escala monumental e importancia simbólica superasen las ciudades tanto antiguas como modernas”⁴², convertint-se doncs l'expressió de la consciència d'una nova era a partir d'edificis que reflectissin el seu poder, la seva permanència i importància històrica i la seva voluntat d'esdevenir eterna. Aquesta relació entre la *terra* i la *sang* servia a Hitler com a base per a la construcció del sentit de comunitat, transcendint Berlín propostes de ciutats utòpiques o ideals com la de Tomàs Moro i generant una noció d'espai públic amb la qual es podia identificar –i hi podia interactuar– qualsevol alemany.

Tan a nivell arquitectònic com en l'estètica corporal es volia, per tant, imitar als grecs, ja que la idea de Winckelmann era que “los griegos sabían reflejar tan maravillosamente la belleza del cuerpo en su arte no porque fueran más hábiles o más

⁴¹ HAUSMANN, Frank-Rutger (2002): *Die Rolle der Geisteswissenschaften im Dritten Reich 1933-1945*, dins de HEINZ SCHOEPS, Karl (2004): *Literature and Film in the Third Reich*, pàg 109.

⁴² OVERY, R. J. (2006): *Dictadores: la Alemania de Hitler y la Unión Soviética de Stalin*, pàg 261.

inteligentes, sino porque ellos mismos eran bellos”⁴³. Així es convertia al cos i a la seva sublimació estètica en el símbol d'excel·lència d'allò humà –factor que implicava, ja a l'Antiga Grècia, una connexió entre la fisonomia exterior i el valor moral d'un individu, esdevenint en conseqüència el *modus vivendi* hel·lènic l'embrió del desenvolupament de la idea de raça superior. Tal connexió establia també una analogia entre la superioritat de la societat grega en el context antic i la sensació d'hegemonia a la que volia aspirar Alemanya des del moment de la seva unificació, l'any 1871, fins al punt que sociòlegs del segle XIX afirmaven que :

“veíamos Grecia como nuestra segunda patria, ya que era la sede de toda nobleza de pensamiento y de sentimiento, el hogar de una humanidad armoniosa. Es más, incluso pensábamos que la antigua Grecia pertenecía a Alemania, porque, de todos los pueblos modernos, los alemanes habían desarrollado la más profunda comprensión del espíritu, del arte, y de la armoniosa forma de vida de los helenos”⁴⁴.

Per tant, “la característica más destacada de las obras maestras griegas es una noble sencillez y una serena grandeza, tanto en la postura como en la expresión”⁴⁵, convertint així Winckelmann la descripció d'una obra d'art en un art en si mateix, idealitzant un passat nostàlgic que Hitler lligarà amb el present d'Alemanya. Es fa ús doncs del mite de l'Edat d'Or, que consisteix en embellir un origen o propagar la nostàlgia d'un passat, factor que lliga amb el tòpic d'*et in arcadia ego*, visible en representacions pictòriques de Guerchino o Poussin, on s'al·ludeix a una època antiga de pau, senzillesa i felicitat dins un ambient idíl·lic on tothom està en comunió amb la naturalesa i amb si mateix. Winckelmann, per exemple, té tant clar que ha d'existir la noció de nostàlgia que converteix la idea de viatjar a Grècia en un somni inassolible, rebutjant sempre la idea d'anar-hi perquè, si hi va, creu que li desapareixerà la idea de passat idealitzat. Així doncs, s'havia vist en la societat hel·lènica l'encarnació dels valors que volia propiciar el Tercer Reich: allò bell⁴⁶, allò vertader i allò bo⁴⁷: caldria reformular a Winckelmann i

⁴³ SALA ROSE, Rosa (2007): *El misterioso caso alemán*, pàg 272.

⁴⁴ RIEHL a *Kulturgeschichliche Charakterköpfe* (1891) a Blätner, *Das Gymnasium*, pàg. 161-162, dins de SALA ROSE, Rosa (2007): *El misterioso caso alemán*, pàg 236.

⁴⁵ WINCKELMANN, *Gedanken über die Nachahmung der Griechischen Werke in der Malerey und Bildhauer-Kunst* (1775) dins VVAA: *Frühklassizismus*, pàg 30, dins de SALA ROSE, Rosa (2007): *El misterioso caso alemán*, pàg 220.

⁴⁶ S'haurà de tenir en compte doncs que la suposada superioritat ontològica d'una raça ària tindrà com a bressol les fonts d'idealització física de l'home grec, esdevenint també un primer criteri per discernir entre la identitat i l'alteritat.

concebre l'antiguitat com a una meta, ja que al seu entendre els alemanys tenen la capacitat per arribar a ser els nous grecs. Per tant, amb aquest objectiu <<d'imitar per esdevenir inimitables>>, el govern del Tercer Reich intentarà postular la seva nació com el vàlid successor de Grècia, essent en conseqüència anàlegs en quant a perfecció i esplendorositat.

La perspectiva epifànica amb la que es concebia la contemplació d'una escultura grega feia néixer una nova religió de l'art, on la fascinació per aquella mena d'imatges féu derivar aquell èxtasis fruit de la contemplació cap al desig d'esdevenir-ne part. La manera de lligar aquest passat dels grecs amb el present d'Alemanya novament s'edificà principalment amb l'ús de la reformulació històrica: havent esdevingut l'art clàssic un fenomen enaltit per excel·lència, calia construir un discurs que desvinculés la Grècia present del llegat d'aquelles escultures i que, de retruc, n'atribuís a Alemanya la descendència. El govern nazi va difondre les tesis en què el teòric Fallmerayer, historiador i polític defensor del racisme que visqué entre 1790 i 1861, havia deslligat qualsevol vincle entre la Grècia present i el seu passat esplendorós, ja que “Fallmerayer set out to historically substantiate his thesis of the complete annihilation of the ancient Greek civilization, the gradual extinction of the Hellenic race and the complete Slavization of the Peloponnesian peninsula in the early Middle Ages”⁴⁸. La seva tesi ofería una clara ruptura entre l'antiguitat i el present, amb l'argument que:

the race of the Hellenes has been wiped out in Europe. Physical beauty, intellectual brilliance, innate harmony and simplicity, art, competition, city, village, the splendour of column and temple — indeed, even the name has disappeared from the surface of the Greek continent.... Not the slightest drop of undiluted Hellenic blood flows in the veins of the Christian population of present-day Greece⁴⁹.

Aquella antiguitat daurada doncs esdevenia orfe, i en tant que per Alemanya l'Antiga Grècia havia estat convertida en un model idealitzat a seguir, es féu plausible convertir aquell temps remot en un somni de futur –intenció de ser *els nous grecs*–, essent l'estètica grega concebuda com una conseqüència d'una espècie humana afavorida en

⁴⁷ Així doncs, s'entén dels grecs que “se hallan en ese momento ideal de armonía que permite una íntima alianza entre naturaleza y cultura, manifestada aquí en una valentía heroica, pero sensible” SALA ROSE, Rosa (2007): *El misterioso caso alemán*, pàg 236.

⁴⁸ SYKORA, Vera (any indefinit): *Debating continuity: The 'Fallmerayer thesis' and the development of national history in Greece*, pàg 2.

⁴⁹ FALLMERAYER, Jacob Philipp (1836): *Geschichte der Halbinsel Morea während des Mittelalters*, volume 2 (1836), edició online pàg 55, translated from the German by Robert Elsie.

quant a sang, cultura, clima i educació i, per tant, la condició alemanya com l'única perspectiva des de la qual es podia donar continuïtat a aquell llegat. Els nazis doncs iniciaren el «procés de transformació dels alemanys en els nous grecs» des de tots els àmbits possibles, oferint per exemple les escoles “latín y griego con prioridad sobre cualquier otra materia, a un ritmo de quince horas de escuela semanales; sin embargo, no lo hacíamos por la gramática, sino para que de este modo reviviera en nuestras jóvenes almás algo del espíritu de la Antigüedad”⁵⁰, que seria el punt de partida per convertir la nació alemanya en la superior.

La missió dels nazis aniria un pas més enllà i no es conformaria en crear una societat capaç de captar les peculiaritats de l'estil artístic grec, sinó que volia que la seva societat encarnés els valors hel·lènics de forma total, és a dir, es convertís en nova portadora de l'essència de la sang d'aquella Grècia arcàdica. En el *nou alemany* doncs, no hi hauria distinció entre forma i fons: l'home no representaria un ideal de bellesa, sinó que també l'encarnarà. En conseqüència, la missió del nazisme consistí en fer de tot el poble alemany una nova elit que assolís –i encarnés– l'èxit i l'erudició –anàloga a la grega en el seu context– a través de la *Bildung*, sempre a partir de l'estudi i l'ús de les humanitats⁵¹. En altres paraules, si a Itàlia “los fascistas reivindicaban ser los legítimos herederos del Estado romano de la Antigüedad y se consideraban destinados a levantar un nuevo Imperio Romano”⁵², els alemanys lligarien l'excel·lència identitària al valor de la cultura i de les condicions individuals que encarnava l'home grec, però no a la seva manera de fer política, que era la democràcia. Per a aquest darrer aspecte, els nazis s'emmirallaven en l'època imperial dels romans, sempre però a fi i efecte de superar-los.

Premeditadament, aquesta artificial relació de descendència que es creà entre la societat de l'Antiga Grècia i la de l'Alemanya del context servirà en un primer moment perquè els participants de la nació s'autocontemplin com a “enanos aupados a hombros de gigantes, de manera que podemos ver más cosas y más lejanas que ellos, no por la agudeza de nuestra vista o por nuestra elevada estatura, sino porque estamos alzados sobre ellos y nos elevamos sobre su altura gigantesca”⁵³. Aquest factor catapultarà al discurs cap a una legitimació de l'expansionisme cap a l'est ja que, si realment els

⁵⁰ WITKOWSKI, *Von Menschen und Büchern*, pàg 54, dins de SALA ROSE, Rosa (2007): *El misterioso caso alemán*, pàg 240.

⁵¹ SALA ROSE, Rosa (2007): *El misterioso caso alemán*, pàg 238.

⁵² KLEMPERER, Victor (2001): *LTI: Aputnes de un filólogo*, pàg 196.

⁵³ Aforisme atribuït al filòsof del segle XII Bernard de Chartres, dins l'obra *De expositione Porphyrii* publicada l'any 1130.

alemanys eren descendents d'aquells grecs, *Alemanya tenia el deure moral de fer vàlida la seva condició d'hereva i recuperar Grècia* amb la clàusula clara, això sí, de no destruir els elements culturals durant la invasió, ja que sinó esdevindrien una contradicció amb la missió alemanya perquè trencaria els valors i, per a Hitler, no només era important vèncer, sinó també convèncer. Per a més *inri*, un cop culminada l'entrada a Grècia durant l'abril de l'any 1941, Alemanya no només pogué fer propaganda de la seva condició d'esdevenir els dignes descendents d'aquella cultura sinó que, a més, a partir d'aquell moment podia *presumir* d'haver-la superada. Aquest punt de vista de la història d'Alemanya doncs, determina l'obligació de construir un present expansiu a partir de la recuperació d'un passat gloriós que els pertanyia, fent responsable a la societat del país de <<poder ser dignes d'aquesta dignitat pretèrita>> que vol mantenir la seva essència, entenent per tant que “[Alemania] está combatiendo por su existencia y por una cultura que abarca milenios que contiene, unidas, el helenismo y la germanidad”⁵⁴.

3.b: La hipòtesi germànica

Com a visió històrica alternativa, també present des del segle XVIII per boca de Klopstock –poeta que visqué entre 1724 i 1803– però imperant novament durant els anys trenta del segle XX, es lliga el present alemany a partir d’ “una construcció erudita, una abstracció por medio de la cual se atribuyen ilícita e interesadamente unas cualidades compartidas y un sustrato étnico y cultural común –a los alemanes– a varias decenas de tribus variopintas [...] cuya característica verdaderamente compartida es la escasez de datos históricos que existen sobre ellas”⁵⁵. Amb aquesta actualització de la reformulació històrica es busca aconseguir una renovació nacional on els actuals alemanys neixin de mites propis, malgrat es repregui l’error de vincular i identificar ètnica i culturalment allò germànic amb allò alemany⁵⁶.

Una de les disciplines històriques que es va veure condicionada –i coaccionada– de forma més palesa per la voluntat de realçar aquesta tesis va ser la prehistòria, ja que a

⁵⁴ HITLER, Adolf (1928): *Mi lucha*, pàg 469. Edició de 1981.

⁵⁵ SALA ROSE, Rosa (2007): *El misterioso caso alemán*, pàg 345.

⁵⁶ Es comprovà a posteriori que aquestes tribus no eren ètnicament idèntiques ni diacrònicament invariables, sinó que n’hi havia moltes i de molt diverses i, malgrat totes van mantenir la parla germànica, les migracions en féu variar molt la població i les tensions territorials causaren variacions del territori que ocupaven.

partir de la idea que “*peoples without prehistory deserve to have theirs rediscovered and reconstructed through archaeological research*”⁵⁷, es multiplicaren les subvencions a les expedicions arqueològiques amb la finalitat de poder justificar l’homogeneïtat i la fortalesa de la identitat –concebuda com a raça– alemanya a partir del seu passat més remot. Tots els arqueòlegs vivien amb la “problemática de identificación étnica sobre base arqueológica que se ha constituido en central a la hora de explicar la formación y evolución del mundo germano”⁵⁸, ja que una troballa havia deixat de ser un punt de partida des d’on preguntar-se el *per què* d’aquesta per passar a convertir-se en un mitjà que justificués la puresa racial del poble alemany i que donés consciència d’homogeneïtat històrica i nacional, tenint en compte que “typological classification of skulls was used by physical anthropologist as a tool to define and separate human races”⁵⁹. Simultàniament, el govern nazi propagà la difusió de certes teories ja existents. Un dels teòrics que explicava l’homogeneïtat alemanya amb uns arguments més vehements fou l’arqueòleg i prehistoriador Gustaf Kossinna –1858-1931–, els assajos del qual “are closely linked with *rassehyenge*, and the concept that more or less valuable human individuals exist. This concept, which was extended from individuals to ‘races’, was later used by the Nazis to legitimize their practice of euthanasia of handicapped people and the genocide of the Jews”⁶⁰, o, en aquest cas, per establir la “raça” alemanya com la superior. Comptar amb aquests suports teòrics va permetre als nazis poder concebre a part dels habitants d’Alemanya com una continuïtat <<pura>>, comuna i homogènia tant en la sang com en la història.

Paral·lelament, destacar que una de les principals fonts que utilitzaren per argumentar-ho fou el llegat de Tàcit, historiador senador i cònsol de l’Imperi Romà que visqué entre el 55 i el 120 d.C. Tant a l’obra *Històries* com als *Anals*, Tàcit explica com els germànics eren poblacions autòctones que procedien originalment del territori on habitaven i no es barrejaven amb altres pobles –implicant unitat ètnica. La certesa és que aquelles tribus no van ser colonitzades perquè, en el context, el territori d’Alemanya era pobre i infructuós en quant a clima i a relleu. Tanmateix, “en el contexto ideológico prenazí, se diría que fue precisamente del clima y del paisaje hostil de donde los

⁵⁷ KOHL, L. Philip & PÉREZ GOLLÁN, J. A. (2002): *Religion, Politics and Prehistory*, edició online a través del J.STOR: *Chigado Journals: Current Anthropology*: Vol. 43, nº 4, pàg 561.

⁵⁸ MORENO, Luis García (1992): *Las claves de los pueblos germánicos: 500 ac-711*, Ed. Planeta, Barcelona, pàg 7.

⁵⁹ VVAA (2011): *The Routledge Handbook of Archaeological Human Remains and Legislation*, Ed. Taylor, New York, pàg 166.

⁶⁰ VVAA (2011): *The Routledge Handbook of Archaeological Human Remains and Legislation*, Ed. Taylor, New York, pàg 167.

alemanes habrían sacado toda su fuerza, capacidad de superación y voluntad de poder”⁶¹. En conseqüència, si realment els germànics no van barrejar-se amb cap altre poble, seguint aquest discurs es féu possible crear una vinculació imaginària de sang i territori: els nazis ja havien aconseguit per a Alemanya una llengua original, un passat comú, una mitologia per a tots –un dels exemples rau en el fet de convertir en clàssic literari la llegenda popular d’*El cantar dels Nibelungs*, inventant així una tradició pròpia per assolir la funció de text referencial d’una cultura sencera, com ho seria Homer per a Grècia o Occident–i uns ancestres col·lectius. Es seguí un procés mimètic amb Wagner, ja que Hitler entenia que les composicions d’aquest músic encarnaven l’essència de l’esperit alemany. Val a dir però, que el que costava era que hom encaixés la vessant culta atorgada a Alemanya pel fet de ser descendents dels grecs amb aquesta noció bàrbara del caràcter germànic⁶².

Per tant, tal i com apunta Rosa Sala Rose, aquí l’alemany entra en la contradicció de *com els alemanys somien en ser cultes i bàrbars al mateix temps*, ja que els documents històrics negaven que els germànics fossin bàrbars però, simultàniament, es feia de la seva barbàrie una virtut. Es justificava inclús el seu paganisme, ja que en diversos discursos Himmler intentà argumentar que el paganisme era l’autèntica essència de Déu i que, el fet que els germànics veneressin a una única⁶³ divinitat –que rebia el nom de Wotan– era un senyal clar de com els antics alemanys havien esdevingut seguidors del Déu cristià i profetes del naixement de Jesucrist, encara que no en fossin conscients. En conseqüència, es realitza una conciliació de la fascinació patriòtica que té origen a les tribus germàniques amb l’excel·lència de ser inclús predecessors –o anunciadors- del cristianisme. En qualsevol cas, una de les solucions de Hitler consistirà en afirmar que aquestes tribus també tenien aquesta espurna especial de cultura innata en les seves venes, obligant a interioritzar aquest argument a tots els ciutadans fins al punt que “quien afirme que los germanos fueron paganos sin cultura está falseando la historia y cometiendo un crimen contra el pueblo alemán”, deia a inicis dels anys trenta Hans-Schemm, ministre de cultura de Baviera.

⁶¹ SALA ROSE, Rosa (2007): *El misterioso caso alemán*, pàg 356.

⁶² Es creia que els germànics eren forts per naturalesa i que, a part, lluitaven tot el dia i s’alimentaven només de carn, llet i cervesa; aquest factor barrejat amb un caràcter innat de noblesa i valentia els conduïa a assolir un talent il·limitat que, a l’entendre dels nazis, s’heretava (argument parafrasejat de MEINERS: *Grundriss der Geschichle Menschheit* (1785), dins de BRIDMAN, *Ape to Apollo*, pàg 19, traduït per Rose Sala Rose).

⁶³ S’ha comprovat a posteriori que, malgrat Wotan era la figura de més importància, simultàniament es feia culte a altres divinitats.

Durant el Tercer Reich les humanitats feren el possible per integrar en la societat aquestes visions de la història –reformulació històrica en sí mateix, obres d'art que promulgaven tal discurs, relats literaris que enaltien la condició patriòtica, pensadors que donaven suport al punt de vista nazi...– per intentar assentar-les com a vàlides. Hitler era qui empatitzava més amb el discurs de Winckelmann degut a la seva simpatia a les qüestions culturals i humanistes; de forma divergent, Himmler donava més aviat suport a la seqüència espiritual de Klopstock. Al cap i a la fi, les pugnes entre tots dos per saber quina de les versions despertava més simpatia entre la gent eren superficials. Al seu entendre, “tanto los griegos como los germanos pertenecen a una misma raza común: los arios, la única estirpe *creadora* de cultura”⁶⁴ i, per tant, ells havien de ser la raça que evolucionés fins a deixar enrere a l'home sapiens sapiens. Aquest seria un dels arguments que conduís a promulgar que “la guerra contra Alemanya no era una guerra contra el militarismo alemán, como sostenía la propaganda extranjera, sino una guerra contra la cultura alemana [...], la lucha entre la <<civilización>> inglesa y la <<kultur>> alemana”⁶⁵, sostenint en conseqüència que Alemanya era un país que estimava la pau però que havia estat obligada a entrar en guerra per motius de subsistència.

Aquest recorregut haurà perfilat com *la història* fou un dels elements de més pes en la voluntat de desintegrar valors per construir la pàtria nazi. S'haurà de tenir en compte doncs que la hipòtesi de qualsevol historiador s'allunyarà més d'una realitat empírica com més complexa i ambiciosa sigui. En el cas nazi, el voler usar la història per canviar el destí del món, farà que l'*aletheia* que podia produir en els seus orígens un estudi històric es transformi cap a una difuminació de la certesa que condueixi a l'individu a una paranoia, aparentment inversemblant, però diacrònicament ben construïda i, per tant, creïble. Hitler veurà la història doncs com un element útil per “discovered that valleys of dead men's bones can be transformed into an usable part by organizing broad programs in the general culture of an epoch or a nation”⁶⁶, és a dir, una arma anàloga en potència a una màquina del temps: jugant amb la història, els nazis podran tergiversar el passat per creant l'expectativa d'un futur esperançador que, al cap i a la fi, combregarà en un còctel explosiu que arruïnarà el present de la societat.

⁶⁴ SALA ROSE, Rosa (2007): *El misterioso caso alemán*, pàg 367.

⁶⁵ LEPENIES, Wolf (2008): *La Seducción de la cultura en la historia alemana*, pàg 26.

⁶⁶ McDOWELL, Tremain (any indefinit): *Time and the Humanities*, pàg 377.

4. Revisió històrica de l'alteritat

L'existència de la *cohesió* dins d'aquest procés de creació nacional va ser un dels principals objectius de la política nazi, un mecanisme que funcionava en gran part mitjançant l'ampliació de la noció de diferència entre aquells que se sentien alemanys i la resta d'individus. Per tant, un dels principals recursos per al reforç de la identitat fou la degeneració de l'alteritat, concepte encunyat per Emmanuel Lévinas –filòsof lituà, 1905-1995–, concebuda com la concepció de les altres persones com a diferents a la pròpia identitat. Aprofitar l'alteritat per a crear identitat donarà validesa a la teoria de Nietzsche que entén que “el tú es más viejo que el yo”⁶⁷.

L'esforç de Hitler per dignificar la pàtria alemanya es duia a terme a fi de crear una societat sense classes⁶⁸, on la història apuntalés la base d'un ideal de comunitat orgànica, on els alemanys ja no formessin una societat –concebuda com a *Gesellschaft*– sinó una comunitat –*Gemeinschaft*–, entès com “un organismo social unido por el compromiso desinteresado de sus miembros con el conjunto”⁶⁹. El naixement d'aquesta comunitat era un factor que diferenciava els habitants d'Alemanya de la resta de pobles, assumint que una possible revolució social es quedava curta i que, com si no hi hagués elecció, les aspiracions de la nació s'havien d'eleva a generar una nova raça humana –l'ària, l'alemanya– que esdevingués un nou esgló en l'evolució humana. En conseqüència, aquest afany per allò il·limitat, la superació de tots els límits i l'esborrament total de les fronteres desmarcaven la població alemanya de la resta de la humanitat, fent entendre que els alemanys són un pas més enllà i que, per tant, “el ideal humanista que abarca la idea de humanidad ha sido abandonado [...], solo queda la idea de *germanidad*”⁷⁰.

La fita de mantenir *l'essència alemanya* sana i estèvia de plausibles *contaminacions* implicava la posada en escena de propostes de caire invers a les que Goethe, pensador i literat alemany d'entre 1749 i 1832, havia dictat amb intenció d'abolir l'alteritat en el marc de la literatura comparada, per així desprendre's de la possibilitat que la identitat alemanya fos manllevada per altres comunitats o, per contra, envaïda per altres col·lectius. L'aposta consistí doncs en rompre de forma definitiva

⁶⁷ NIETZSCHÉ, Friedrich (1883): *Así habló Zaratustra*, pàg 324. Edició de 1983.

⁶⁸ “No reconeixo ni a burgesos ni a proletaris” deia Hitler al 1927: “només reconec a alemanys”, deixant clar per tant que ja no primava el bé individual, sinó el bé comú, el d'Alemanya.

⁶⁹ OVERY, R. J. (2006): *Dictadores: la Alemania de Hitler y la Unión Soviética de Stalin*, pàg 272.

⁷⁰ KLEMPERER, Victor (2001): *LTI: Aputnes de un filólogo*, pàg 208.

L'aspiració d'una integració social total entre Alemanya i la resta del món, pel que es mirarà de trencar doncs els vincles d'unió d'Alemanya amb les altres comunitats amb què convivia. Seguidament, es procurarà que les possibles relacions que es mantinguessin amb *allò no alemany* no fossin constructives, sinó que provoquessin un tracte de fricció i de desgast. En conseqüència, s'aconseguí promulgar una actitud que cregués que qualsevol alteritat havia de ser rebutjada, generant un clima de desconfiança que feia néixer l'odi vers tota mena d'ens que no fos alemany. Premeditadament, aquest procés d'establir una frontera inviolable va permetre deixar a l'alemany immers d'un aïllacionisme que uní a aquell a qui hi quedava dins i, en definitiva, reforçava la percepció de la consciència de grup.

Aquesta línia de discurs conduí a la política alemanya a acabar amb tot allò existent que no fos propi de la nació, incloses les persones. La voluntat de transcendència històrica sota el convenciment de la supremacia alemanya requeria la posada en marxa d'un procés d'higiene racial, per així enfortir l'essència de la condició intrínsecament alemanya. Mimetitzant al darwinisme social, els nazis entenien que la vida havia passat a ser concebuda com una lluita en la qual únicament els més aptes eren susceptibles a ser afavorits, la qual cosa implicava que degut que “las características se heredaban y que una raza fuerte y vigorosa solo podia producirse por medio de una selección natural”⁷¹. En conseqüència, sota la base de l'analogia que relaciona una possible infecció de la raça amb la salut humana –quan en un cos hi apareix quelcom maligne, s'extirpa–, els metges del Reich assumiran la missió de “dividir a las personas entre aquellas que tenían valor racial y las que eran indignas de vivir y amenazaban con contaminar al conjunto”⁷², fent-se càrrec de la detecció de dolències físiques i psicològiques –recloure els malalts d'esquizofrènia o castrar als que patien greus malalties físiques– per dur a terme <<la tasca quirúrgica>> d'alliberar al poble alemany d'aquelles persones que posaven en perill la condició superior de la identitat alemanya, essent així justificat el seu extermini.

L'exemplificació de la promulga de l'odi cap a l'alteritat a fi i efecte d'engrandir la cohesió nacional –tot perdent el sentit d'aquesta cohesió amb la resta de la humanitat– serà doncs tractada en aquest bloc de la investigació a partir de dos col·lectius que, presentats durant el Tercer Reich com una comminació per a l'estabilitat alemanya, esdevingueren víctimes paradigmàtiques d'aquesta política: l'amenaça

⁷¹ OVERY, R. J. (2006): *Dictadores: la Alemania de Hitler y la Unión Soviética de Stalin*, pàg 285.

⁷² OVERY, R. J. (2006): *Dictadores: la Alemania de Hitler y la Unión Soviética de Stalin*, pàg 307.

exterior –els francesos– i l'amenaça interior –els jueus. Malgrat l'equiparació insinuada, caldrà tenir en compte que Hitler concebia als francesos com a *conservadors de la cultura* –i per tant, inferiors als alemanys, que n'eren *creadors*– i als jueus com a *destructors de la cultura*, factor pel qual la repressió i el rebuig foren molt més explícits i contundents vers aquest segon col·lectiu.

4.a: L'altre exterior: els francesos

Un dels primers factors en què el nazisme posà èmfasis fou el perill que els francesos havien representat per Alemanya al llarg de la història, intentant així convèncer a la població que calia combatre'ls perquè eren una amenaça. Paral·lelament, aquest argument impulsava la idea de l'existència d'una <<maldat francesa intrínseca>>, element que procurava desenganxar plausibles influències de la cultura veïna, esperonant simultàniament la voluntat de dissemblança per part dels alemanys.

Els nazis novament tornaven a fer ús de la història per intentar influir directament sobre la conducta de la societat. Val a dir però, que en aquest cas, no els féu massa falta inspiracions o imaginacions per reconstruir-la, ja que la major part d'esdeveniments que explicaven certament <<demostraven>> que la interacció, per part de França, mai havia estat amb finalitat d'afinitat, sinó de sometiment del contrari pel propi benefici. Així doncs, els nazis acusaven als veïns francesos d'haver intentat –i parcialment aconseguit– enfonsar Alemanya deixant-la aïllada del panorama internacional: sense colònies, sense aliats i sense veu. Una de les vies de memòria històrica que usà el govern de Hitler per fer augmentar l'odi als francesos fou recordar com Napoleó III havia desencadenat un conflicte bèl·lic l'any 1869, la guerra franco-prussiana, declarant la guerra a Alemanya⁷³ i, a l'entendre dels nazis, cercant una confrontació injustificada. Per fomentar el creixement de l'adversitat vers França –ressaltant així els trets identitaris d'Alemanya– es feia àmplia difusió del paper del govern d'Émile Loubet en la conferència d'Algesires, duta a terme al 1906 per iniciativa alemanya a fi i efecte de protestar per l'agressiva política que França estava duent a terme al Marroc. Malgrat Alemanya volia, a través d'aquella reunió, emergir com a potència colonial, “en la Conferència de Algeciras [...] Alemanya sufrió un humillante

⁷³ En aquell moment encara no unificada, però a l'entendre dels nazis si amb un esperit comú que Bismark fongué l'any 1871.

fracaso en sus pretensiones y quedó permanentemente aislada en el contexto internacional”⁷⁴. Des de la cúpula governamental d'Alemanya es recordava com diverses clàusules de l'*Entente Cordiale* –acord de cooperació i entesa signat l'any 1904 per França i Gran Bretanya– vetaven la presència d'Alemanya en el pastís colonial, així com facilitats de comerç i tota mena d'interaccions amb altres països. Al 1906, “la Conferencia fijaría el dominio francés sobre Marruecos; y Alemania, en lugar de conseguir enfrentar a Francia y Gran Bretaña, se encontraría aislada con su aliado Austria-Hungría. Este fracaso diplomático reforzaría el sentimiento dentro de Alemania de que el país era objeto de un creciente bloqueo por parte de las otras potencias”⁷⁵, factor que els nazis aprofitaren per argumentar *qui* havia estat l'autèntic causant de la Gran Guerra –els francesos–, fomentant així un sentiment de rebuig vers tot allò francès. A partir d'aquesta insistència històrica en com <<l'alteritat exterior>> havia marginat a Alemanya de les possibilitats d'èxit, en el context del Tercer Reich novament s'intentà insistir en què –a partir també de la commemoració de tota la temàtica sobre el tractat de Versalles tractada en el primer bloc– França estava liderant un bloqueig de les possibilitats alemanyes d'existir, generant –tal i com havia passat en la vigília de la Primera Guerra Mundial– “el convencimiento de que solo un enfrentamiento bélico podía liberar a Alemania de su bloqueo por parte de las otras potencias”⁷⁶. En definitiva, calia combatre els francesos perquè eren una amenaça per la supervivència d'Alemanya i, a més, no s'hi havien d'assemblar perquè eren malvats.

El govern de Hitler temia que l'hegemonia política i cultural que França havia exercit des de mitjans del segle XVIII fossin un impediment per desplegar l'identitat alemanya en tot el seu potencial, existint doncs la basarda de que si no es creava un sentiment d'animadversió vers allò francès, gran part de la massa no estaria tan disposat a <<ser tan alemany>>. En altres paraules, era una assegurança que no es tremolaria davant la defensa de la identitat alemanya, ja que l'existència d'elements culturals –polítics, quotidians...– amb els veïns era susceptible de crear complicitats. Per tant, “el nacionalismo se desarrolló como un movimiento de resistencia contra el fuerte internacionalismo del imperio napoleónico. Como el sistema internacional era

⁷⁴ JANUÉ I MIRET, Marició (2007): *La Conferencia de Algeciras en 1906: un banquete colonial*, pàg 74.

⁷⁵ JANUÉ I MIRET, Marició (2007): *La Conferencia de Algeciras en 1906: un banquete colonial*, pàg 93.

⁷⁶ JANUÉ I MIRET, Marició (2007): *La Conferencia de Algeciras en 1906: un banquete colonial*, pàg 96.

esencialmente francés, los movimientos nacionalistas eran antifranceses”⁷⁷. Sota aquesta consigna, l’argument de la por a, en tots els sentits, <<no ser menjats per França>>, era una manera més de ressaltar i enfortir la identitat intrínseca d’Alemanya: s’insistí doncs “en el valor de sus instituciones peculiares, de sus costumbres, de su cultura popular y de su desarrollo histórico, que ellos tenían que podían verse destruidos bajo el sistema francés”⁷⁸. En conseqüència, es volia fer creure que els alemanys no només s’havien de rebel·lar contra la discriminació històrica i una possible invasió bèl·lica, sinó també contra la influència amb que la cultura francesa estava penetrant dins la cultura alemanya. Fou per això, com a reivindicació de l’existència d’un potencial cultural alemany *per se*, que durant el Tercer Reich també es va fer bandera d’una multitud d’autors romàntics del s. XIX, període en què Alemanya havia esdevingut referència literària i pictòrica a nivell mundial –exemple de la qual en podria ser Novalis, Hoffmann, Hölderlin, Goethe, Schiller, els germans Grimm, Wilhelm, Brecht o Heine, en la literatura, o Philipp Otto Runge, Caspar David Friedrich o Karl Friedrich Schinkel, en la pintura.

Tanmateix, és necessari fer ressò que aquesta voluntat d’engrandir l’esperit de rivalitat entre ambdós països per part de Hitler també s’encaminava com una via per enterrar l’avantatge de cohesió que duia la societat francesa respecte a la alemanya:

“La Revolución Francesa dio a los alemanes una clara consciencia de estado. Demostró lo que un pueblo podía hacer con el estado, una vez que se apoderase de él y lo utilizase para sus propios fines. En primer lugar, los franceses se habían elevado a la dignidad de ciudadanos; se habían convertido en hombres libres, responsables por si mismos, partícipes en los asuntos de su país. En segundo lugar, gracias a que tenían un estado unificado que incluía a todos los franceses, y un estado en el que una nación entera surgía con un nuevo sentimiento de libertad, pudieron elevarse sobre todos los demás pueblos de Europa”⁷⁹.

A França doncs, *tot el poble* tenia al cap un mateix model d’estat, els períodes de lluita i inestabilitat del s.XIX havien conduït a que durant aquestes primeres dècades del segle XX les seves accions estiguessin gairebé exemptes d’esquerdes internes: el poble tenia consciència del què volia dir ser francès. Des del nazisme, s’entenia que la idea de confrontar-s’hi portaria a vèncer-los, element que els catapultaria a ser millors. Amb

⁷⁷ PALMER, R. & COLTON, J. (1981): *Historia Contemporánea*, pàg 149.

⁷⁸ PALMER, R. & COLTON, J. (1981): *Historia Contemporánea*, pàg 150

⁷⁹ PALMER, R. & COLTON, J. (1981): *Historia Contemporánea*, pàg 152.

aquest enfrontament doncs, es difonia la idea que la revolució nazi transcendiria⁸⁰ a la francesa de 1789:

“Alentados por el impulso de su nuevo paradigma, los historiadores nazis vaticinaban que llegaría el día en que 30 de noviembre de 1933, fecha en que Hitler había accedido a la cancillería, eclipsaría al 14 de julio de 1789 como acontecimiento que marcaría un antes y un después. Con ello no querían expresar que la revolución nazi superaría a la francesa, sino que un orden basado en la biología aboliría para siempre el universalismo liberal de 1789. Si la Revolución Francesa había fomentado la ilusión de la igualdad humana, la Revolución nazi marcaba el advenimiento de una edad heroica que reconocía el hecho de la desigualdad biológica”⁸¹.

Vist doncs com els nazis fan ús de l'alteritat amb França per autodefinir-se –per oposició– a través d'ella, caldrà per últim fer esment de com s'intenta engrandir les dimensions de diferència per intentar exaltar la finalitat pacifista de la cultura alemanya, així com també fer veure l'amenaça que té aquesta darrera de ser absorbida per la <<violència intrínseca>> de la francesa. Per a aquestes dues finalitats el govern nazi recupera a –i fa difusió de– dos dels escriptors amb més renom dels segles XVIII i XIX: Madame de Staël –nascuda a Suïssa però de cultura francesa, 1766-1817– i J. W. Goethe –1749-1832.

Mitjançant les obres d'aquests s'intenta demostrar que, en boca d'una resident francesa, ja es deia que “la imaginación, que es la cualidad dominante de la Alemania artística y literaria, inspira el temor del peligro, si no se combate este movimiento natural mediante el ascendiente de la opinión y la exhaltación del honor. En Francia, ya desde otros tiempos, era general el entusiasmo por la guerra”⁸². Segons els nazis, aquest passatge de l'obra d'Staël ja insinuava com els francesos tenien la voluntat de destruir als alemanys pel simple fet que, aquests darrers, eren millors. El règim de Hitler intentarà fer veure que *el entusiasmo por la guerra* de França és quelcom que plasma la seva maldat; es volia doncs, ressaltar la diferència per fer veure que Alemanya s'havia d'allunyar d'aquell esperit de destrucció francès però que, si calia, s'hauria de combatre. Per ells, el fet que Staël afirmés que “la capacidad de trabajo y de reflexión es otro de

⁸⁰ No en seria una d'anàloga, sinó que l'engoliria en el sentit que afectaria des d'un nivell més alt: no eren equiparables, sinó que la inflexió de la nazi esdevenia infinitament major que la repercussió de la francesa.

⁸¹ KOONZ, Claudia (2005): *La Conciencia nazi: la formación del fundamentalismo étnico del Tercer Reich*, pàg 237.

⁸² STAEL, Madame de (1813): *Alemania*, pàg 25. Edició de 1991.

los rasgos distintivos de la nación alemana”⁸³ o digués que “Alemania tenía [...] facultad de pensar alta”⁸⁴ dibuixava com d’extraordinari esdevenia ser alemany, tant per les seves habilitats en els terrenys de la metafísica com pel seu innat esperit de *bildung*. Orgullosos d’aquella Alemanya individualista plena de genis –a diferència d’una França construïda a partir de l’espai públic, factor que els nazis interpretaven com la reducció de les habilitats del francès vers l’alemany– durant el Tercer Reich es presentà al país veí com un perill per la cultura, com un element que podia <<contaminar>> aquella *perfecció* que es relatava en Staël. Així doncs, per no esdevenir dèbils, calia tenir-los lluny –i allunyar tot allò que era francès

En definitiva, a partir de la relació amb França, els nazis presentaven a Alemanya com una nació que havia de combatre contra l’amenaça de ser absorbida pel caràcter francès: un caràcter que creien antidemocràtic i inferior. En aquest terreny, s’intentava lluitar contra la idea que la diferència aportava major llibertat, convidant als ciutadans a preguntar-se “sempre si aquest imponent geni estranger i aquell talent potenciat fins l’inversemblant no poden perjudicar l’evolució cultural alemanya”⁸⁵. Alemanya veia en l’actitud de França una manera de ser que havia de limitar-se a ser la pròpia pel seu territori: ni el nacionalisme ni la cultura francesa havien de penetrar en Alemanya, ja que, <<pel bé comú>>, calia entendre que “una música compuesta para un instrumento, no puede ser ejecutada con éxito en un instrumento de otro género”⁸⁶.

4.b: L’altre interior: els jueus

La voluntat de cohesió de la identitat alemanya per lliurar-la d’amenaçes que debilitessin el seu progrés també es va dur a terme ressaltant la diferència interior, de la qual n’esdevingué paradigma la *raça* jueva, que havia conviscut amb la població alemanya des de feia segles.

Degut a la fragmentació –i final dissolució– de l’Imperi Romà, un nombrós col·lectiu de jueus emigrà cap a terres alemanyes. Tot i que des de l’Edat Mitjana els problemes de convivència s’havien manifestat amb vehemència, la progressiva integració jueva havia esdevingut gairebé completa quan l’any 1812 el col·lectiu assolí

⁸³ STAEL, Madame de (1813): *Alemania*, pàg 21. Edició de 1991.

⁸⁴ STAEL, Madame de (1813): *Alemania*, pàg 21. Edició de 1991.

⁸⁵ GOETHE, J. W. (1749-1832): *Máximas y reflexiones*, aforisme 738. Edició de 1996.

⁸⁶ STAEL, Madame de (1813): *Alemania*, pàg 58. Edició de 1991.

els drets de la ciutadania, per així poder contribuir amb la lluita contra Napoleó. En termes generals, la integració s'anà produint de forma gradual al llarg de les dècades. El fet que “en vísperas de la Gran Guerra, los judíos eran ciudadanos con plenitud de derechos”⁸⁷ no anava lligat a l'existència d'una animadversió difosa cap a aquesta població, tant per raons econòmiques com per causes d'intel·lecte. Pel que fa al primer fenomen, apuntar que l'arribada del capitalisme havia causat que agents de canvi jueus aprofitessin l'oportunitat del lliure comerç, l'aparició de la publicitat comercial, el sorgiment del pagament a llarg termini o la venda de productes acabats, convertint-se en un dels paradigmes del benefici econòmic, trencant el monopoli dels tallers especialitzats i guanyant-se el tram d'intermediaris entre el productor i el consumidor. Per tant, dins la mateixa societat, ja s'intuïa una diferència entre aquells que feien ús del consum contribuint al bé de la nació i aquells que hi participaven amb un ànim de lucre amb finalitats únicament individuals, formant una distinció on “el capital creativo era una fuente de utilidad, empleo y avance tecnológico, mientras que el capital parasítico extraía recursos nacionales en beneficio de un número pequeño de financieros internacionales”⁸⁸. En conseqüència, el jueu era vist com “el símbolo de la Ilustración en conjunto, de la racionalización de la sociedad, y del esfuerzo del capitalismo por reducir la vida a categorías económicas”⁸⁹, factor pel qual l'abordatge del camp biològic es pot concebre també com la conseqüència d'una revolució cultural. En altres paraules, tal i com apunta l'escrit de Herf, es creia que si els jueus eren la materialització física de l'abstracció i la racionalització, la seva eliminació esdevindria sinònim de la victòria cultural que restabliria el sentiment i la immediatesa a un món envaït per una racionalització sense ànima. En quant a la darrera qüestió, saber que l'erudició del seu col·lectiu va tendir a fomentar el temor alemany que els jueus *s'apropriessin de la cultura*, fent així desaparèixer l'autèntica identitat alemanya. La inclusió d'alguns jueus en les elits de govern de la República de Weimar es traduí en atribuir a aquest conjunt la culpabilitat del seu declivi. Tot i això, i inclús amb l'arribada dels nazis al poder, molts jueus eren reticents a marxar, ja que temien haver d'enfrontar-se a ser maltractats per la seva condició d'immigrants i, a Alemanya, se sentien com a casa –inclús eren patriotes.

⁸⁷ GRUNBERGER, Richard (2007): *Historia Social del Tercer Reich*, pàg 476.

⁸⁸ HERF, Jeffrey (1990): *El Modernismo reaccionario: tecnología, cultura y política en Weimar y el Tercer Reich*, pàg 395-396.

⁸⁹ HERF, Jeffrey (1990): *El Modernismo reaccionario: tecnología, cultura y política en Weimar y el Tercer Reich*, pàg 476.

Tot i l'absència d'un problema explícit entre els dos col·lectius, aconseguir desvirtuar la integració aconseguida d'aquest grup humà després de llargues dècades de convivència es plantejà com un objectiu necessari per a la possibilitat d'èxit de la societat alemanya. La incursió gradual d'unes polítiques coactives acabaren produint que els jueus es convertissin en forasters en el seu propi país.

La primera de les accions a dur a terme es construïa a partir de l'èmfasi en el fet que la societat jueva era part d'una raça diferent, distinta a l'emergent <<consciència nazi>> encarnadora d'una conducta col·lectiva secular, que només feia extensible la seva reciprocitat als membres que hi formaven part. Es potencià la recerca de proves empíriques que oferissin explicacions científiques de la vertadera alteritat a la que Alemanya havia de fer front, postulats aparentment objectius de la degradació moral intrínseca en l'ésser jueu. La presència de ciutadans jueus passà a ser entesa com una amenaça: “los nazis veían a los judíos como los depositarios de un espíritu antialemán, extranjero, y su eliminación como parte de la revolución cultural que devolvería Alemania a su <<germanidad>>”⁹⁰, essent així la lluita de l'alemany un combat per mantenir la seva existència. La repetició constant d'aquesta mena de discursos recalcar la noció de diferència, que passà a percebre's en uns inicis com quelcom a tenir en compte⁹¹, però que acabà derivant cap a un fenomen al que calia fer front. En conseqüència, “si el darwinismo social había descrito, metafóricamente, las naciones-estado como organismos que luchaban los unos contra los otros, los teóricos del nazismo recurrían al lenguaje de la parásitología para hablar de un peligro que asechaba en el interior del organismo étnico”⁹², motiu pel qual els ciutadans d'Alemanya –actituds motivades per la conducta del govern– ja perceberen perillositat en mantenir una simple relació cordial amb un jueu. El desenvolupament d'odis previs vers el col·lectiu jueu al llarg de la història mai havia emergit com un fenomen condicionat a la seva essència de ser, sinó que s'havia atribuït a la seva conducta històrica. Tot i la també inclusió d'aquest factor en l'antisemitisme que promulgava el règim nazi:

⁹⁰ J. EVANS, Richard (2006): *La llegada del Tercer Reich*, pàg 473.

⁹¹ Un discurs del mateix Adolf Hitler l'any 1920 postulava que “Nuestro Volk debe inmunizarse con el sentimiento de odio hacia todo lo extranjero... Primero, y sobre todas las cosas, debemos ser alemanes... Debemos exterminar el veneno si queremos recuperarnos”.

⁹² KOONZ, Claudia (2005): *La Conciencia nazi : la formación del fundamentalismo étnico del Tercer Reich*, pàg 25.

“tres factores hacen del antisemitismo del Tercer Reich algo del todo nuevo y singular. En primer lugar: la plaga reaparece con mayor violencia que nunca [...]. La segunda singularidad [...] consiste en que éste no se presenta mediante la vestimenta del pasado, sino con la de la modernidad más absoluta [...] y con la máxima perfección técnica y organizativa [...]. La tercera y esencial novedad [...] reside en la fundamentación del odio al judío en la idea de raza”⁹³.

En totes les ocasions anteriors l'hostilitat al jueu havia emergit pel fet d'estar al marge de la doctrina cristiana, per una conducta; pels nazis, no es jutjava als jueus només pel que havien fet, sinó pel que eren. La difusió d'aquesta consciència de diferència esdevingué exitosa fins al punt que “para la sensibilidad de la gran mayoría, los sufrimientos de los judíos afectaban a seres de otra galaxia y no a habitantes del mismo planeta que ellos. Los judíos eran los otros”⁹⁴.

El jueu era de sang estrangera i, per tant, un enemic. Sovint la justificació de la dissemblança que aparentava existir per essència durant la població de Tercer Reich era legitimada a partir d'un passatge del *Mein Kampf*⁹⁵ que dividia la humanitat en tres categories: fundadors, portadors i destructors de la cultura, assolint els alemanys, els japonesos i els jueus aquests rols de forma respectiva. S'havia creat una fantasia a partir d'una “construcción histórica mítica de una batalla racial entre arios y judíos, la sangre y el oro”⁹⁶ que, si més no, era capaç d'esquerdar la convivència entre ambdós col·lectius. En qualsevol cas, una vegada quedava desvinculat el nexa biològic entre el jueu i l'alemany, el següent pas fou identificar una mentalitat o un caràcter propi dels jueus que pogués infectar al *Volk*. L'ús de la història va permetre deslegitimar la presència dels antics jueus a Alemanya, atribuint-los-hi a més ser la causa de les desfetes històriques del país. Per tant, tenint en compte que es pretenia “purgar el espíritu alemán de influencias extranjeras como el comunismo, el marxismo, el socialismo, el pacifismo, el conservadurismo, la experimentación artística, la libertad sexual [...], los nazis atribuían todas esas influencias a los judíos”⁹⁷, motiu pel qual la desfeta d'aquests individus es contemplà com un requisit necessari per a la <<purificació>> d'Alemanya. Simultàniament, “se echaba a los judíos la culpa de otras

⁹³ KLEMPERER, Victor (2001): *LTI: Aputnes de un filólogo*, pàg 198-199.

⁹⁴ HERF, Jeffrey (1990): *El Modernismo reaccionario: tecnología, cultura y política en Weimar y el Tercer Reich*, pàg 487.

⁹⁵ Llibre escrit per Adolf Hitler publicat l'any 1925, que combina elements autobiogràfics amb les seves principals línies de pensament, així com la ideologia del nacionalsocialisme.

⁹⁶ HERF, Jeffrey (1990): *El Modernismo reaccionario: tecnología, cultura y política en Weimar y el Tercer Reich*, pàg 394.

⁹⁷ J. EVANS, Richard (2006): *La llegada del Tercer Reich*, pàg 484.

manifestaciones de degeneración: eran más criminales, más inclinados a la homosexualidad, más pornográficos y más expuestos a enfermedades hereditarias como la debilidad mental, la miopía o la diabetes”⁹⁸, proliferant així la idea del jueu com a portador de malalties. L'esclètxa diferencial que discernia els dos *tipus* d'individu era, en certa manera, la juxtaposició entre un futur d'or i un passat decadent, assolint aquest abisme entre el declivi de la realitat social i la fantasia utòpica per venir la necessitat de *purificació*. Així doncs, la relació entre l'alemany –paradigma de virtut ètnica– i el jueu –encarnació del contagi i l'amenaça biològica– passava per una combinació de revenja –*haz a tu prójimo lo que te haya hecho a ti*– i altruisme –condescendència per la raça jueva on l'alemany, en tant que superior, havia d'alliberar als individus jueus del turment de ser ells mateixos.

Si el segon pas del procés consistia en difondre per què el jueu contaminava a l'alemany, el següent pas a seguir era fer d'aquest fenomen persecutori quelcom quotidià, alliberant als col·laboradors del règim de possibles càrrecs de consciència. Una de les figures que va ajudar a minvar la distància entre la contundència del govern i l'escepticisme del ciutadà va ser la de l'intel·lectual, que donava clares mostres de suport a concebre la mort jueva com una necessitat misericordiosa, com un desinfectant de la societat o, en definitiva, com una neteja del país. La mort d'un jueu durant el Tercer Reich seria doncs, una eutanàsia. En un escenari on ser alemany era entès com ser un ostatge de l'invasió jueva, “los intelectuales aparecieron en escena para hacer de la ciencia racial una disciplina respetable”⁹⁹. Aquest factor és visible en el fet que el teòric Loesener –botànic i científic alemany d'entre 1865 i 1941–, promulgues que la realitat del context quedava emmarcada per una perspectiva històrica més global. En altres paraules, creia que després d'una Edat Mitjana on la convivència amb els jueus havia esdevingut el bressol de múltiples conflictes i debilitaments, i una època moderna en què el naixement de la llibertat Il·lustrada s'havia traduït en la limitació del potencial alemany, el 1933 havia estat l'adveniment d'una època de <<camaderia ètnica>>, factor pel qual es deduïa que eren les lleis de la història, i no les lleis racials nazis, les que suggerien aquesta persecució. És per això que el filòleg Victor Kemplerer es lamenta de l'alt grau de responsabilitat que tingueren els erudits del context, afirmant que:

⁹⁸ OVERY, R. J. (2006): *Dictadores: la Alemania de Hitler y la Unión Soviética de Stalin*, pàg 308.

⁹⁹ KOONZ, Claudia (2005): *La Conciencia nazi : la formación del fundamentalismo étnico del Tercer Reich*, pàg 226.

“si el destino de los derrotados estuviera en mis manos, dejaría que la gente de la calle saldara cuentas con algunos dirigentes... Pero a los intelectuales los colgaría yo mismo, y a los profesores un metro más arriba que a los demás; quedarían colgando de las farolas tanto tiempo como permitiera la higiene”¹⁰⁰.

La mal-leabilitat i la flexibilitat amb que gradualment s'havia anat introduint les mesures d'animadversió contra la raça jueva havien configurat un clima moral d'acceptació, ja que el terror nazi s'havia postulat com un mecanisme de defensa, excusant així la seva acció com un comès de caràcter moral, i en cap cas polític. S'entenia que no només era just que *cadascú fos l'amo de casa seva*, sinó que hom es veia legitimat –i amb el deure– a protegir aquesta llar. L'ús corrent d'oxímorons com *encenem fogueres de llibertat* feien patent com la violència al carrer havia accedit a la llei i, en ocasions, havia penetrat fins l'espai íntim de les llars.

Tanmateix, si la sensació del context era que la promulga de l'odi racial havia estat capaç de vèncer però no de convèncer, era perquè “la ausencia general de oposición pública a la acción era sorprendente, pero también lo era la ausencia general de entusiasmo público hacia ésta”¹⁰¹. El gruix de la població alemanya considerava l'antisemitisme una retòrica abstracta no aplicable a la gent de carrer que coneixien, però l'actitud passiva davant les forces de l'ordre o els ciutadans més radicals implicaven una col·laboració amb aquell fenomen. Tot i això, el fet que “los supervivientes definieron la actitud general de los alemanes hacia ellos como exenta de excesiva hostilidad o de simpatía manifiesta; era, simplemente, una actitud de indiferencia”¹⁰², que de forma indirecta segellà el destí de milers de vides humanes. La contradicció que “la gente no parecía demasiado entusiasmada, pero nadie hacia nada al respecto. [...] Los campesinos se niegan a recurrir a proveedores arios pues no ven motivo para colocar la ideología por encima de los beneficios”¹⁰³ suposava la creació d'una visió abstracta d'allò que connotava <<ser jueu>>. La distància entre l'àmbit individual i la problemàtica nacional féu fomentar la deshumanització d'aquest col·lectiu, sent així possible aparcar els remordiments de consciència quan es produïa la transgressió dels seus drets: *el bé d'aquelles persones implicava el mal dels alemanys*, fent doncs obligada la tasca de <<netejar les deixalles d'un hipotètic humanisme

¹⁰⁰ KLEMPERER, Victor (2001): *LTI: Aputnes de un filólogo*, referència 112.

¹⁰¹ J. EVANS, Richard (2006): *La llegada del Tercer Reich*, pàg 478.

¹⁰² GRUNBERGER, Richard (2007): *Historia Social del Tercer Reich*, pàg 483.

¹⁰³ KOONZ, Claudia (2005): *La Conciencia nazi : la formación del fundamentalismo étnico del Tercer Reich*, pàg 63.

universal per a preparar una nova era biològica>>. Sota el transcurs d'aquesta evolució, es féu plausible transformar la nominació que referia al ser jueu en adjectiu, despellant-lo així la condició existent d'esdevenir, justificant el “genocidio mediante la negación colectiva a éstos de la condición moral de seres humanos”¹⁰⁴.

Per tant, tot i que la interacció entre la por social i la frustració nacional va convertir a molts alemanys en enemics de jueus, el seu antisemitisme no conduí a la majoria de la població a compartir la visió nazi d'un univers lliure de qualsevol vestigi jueu. Tanmateix, “el sentimiento popular fue lo bastante intenso como para coincidir con el espíritu nazi en la preocupación por el interés nacional”¹⁰⁵, malgrat no conduís a una col·laboració activa en la majoria dels casos, instal·là una actitud d'acceptació al genocidi.

¹⁰⁴ KOONZ, Claudia (2005): *La Conciencia nazi : la formación del fundamentalismo étnico del Tercer Reich*, pàg 246.

¹⁰⁵ GRUNBERGER, Richard (2007): *Historia Social del Tercer Reich*, pàg 488.

5. La creació de la comunitat alemanya

Aquest darrer apartat voldrà esdevenir la demostració històrica de com els discursos creats en els apartats anteriors tingueren incidència directa dins la comunitat popular alemanya. Per fer-ho, s'explicarà com l'entramat retòric en qüestió és utilitzat per unir als científics a la causa, englobant així el govern del Reich tant l'àrea de les ciències com de les humanitats. El capítol doncs explicarà com Adolf Hitler xucla aquesta construcció històrica fins a arribar a encarnar-la i, a més, com aquest la canalitza per fer-la arribar a les masses a partir –a part de per molts altres àmbits– de la lingüística i l'educació, essent finalment palesa la <<creació nazi>> d'un tipus de ciutadà disposat a morir pel seu país. El bloc serà doncs una anàlisi que il·lustrarà com es posa en pràctica l'ús i la manipulació històrica de la que s'ha parlat en els tres estadis anteriors.

Malgrat la inicial reticència a dotar de valor i poder a quelcom que no estigués emmarcat dins l'essència espiritual del país, l'Alemanya Nazi va veure la possibilitat d'avenç tecnològic com una oportunitat de posar la “tecnologia al servicio de la ‘totalidad’ nacional [...] implantación de programas de empleos, construcción de carreteras y producción de combustibles sintéticos para reducir la dependencia alemana del petróleo importado”¹⁰⁶. Es justificava les inversions armamentístiques i investigació científica subratllant <<les connexions existents entre allò molt antic i allò molt modern>>, és a dir, concebant les armes com a motors creadors de bellesa per ser un artílugi capaç de participar en la dinàmica de la *creació* d'una nova realitat i, a més, com una eina que encarnava l'esperit bàrbar i superior dels avantpassats germànics. Amb aquest argument, no hi havia perill que la societat concebés les màquines de guerra com quelcom deshumanitzat o destructor del paisatge alemany: eren vistes doncs com un instrument capturat per la valentia i la superioritat alemanya, factor que de retruc definia novament la societat del Reich com a superior pel fet de ser els únics en dominar la tecnologia i no ser dominats per ella. També doncs en aquest terreny el discurs humanista ho englobà tot, ja que el fet que els criteris estètics desplaressin el motiu del benefici i que els “nombramientos fueran basados en criterios ideológicos antes que científicos y técnicos”¹⁰⁷ va conduir a l'estat cap a la sobreestimació de la tecnologia d'alemanya i la subestimació de la dels aliats, sota l'argument que creia que

¹⁰⁶ HERF, Jeffrey (1990): *El Modernismo reaccionario: tecnología, cultura y política en Weimar y el Tercer Reich*, pàg 398.

¹⁰⁷ HERF, Jeffrey (1990): *El Modernismo reaccionario: tecnología, cultura y política en Weimar y el Tercer Reich*, pàg 419.

la *raça* alemanya duia la destresa d'inventar a la sang, mentre els forans ho aconseguien per habilitats externes. En definitiva, una arma s'havia convertit en una obra cultural amb ànima pròpia, havent de tenir en compte des dels nostres dies que:

“el nacionalsocialismo demostraba que el darwinismo social, las leyes de la naturaleza y las leyes del avance tecnológico, eran compatibles. Si la supervivencia del más apto era un requerimiento inevitable de la vida, la restricción del progreso técnico entraría en conflicto con las leyes biológicas y posibilitaría el triunfo de los menos aptos en términos raciales. El verdadero logro nazi consistía en haber visto que la tecnología era un fenómeno biológico antes que un fenómeno económico. Sucumbir ante las corrientes antitecnológicas existentes dentro del nacionalismo alemán habría significado el rechazo de la teoría racial de la historia del nacionalsocialismo”¹⁰⁸.

En qualsevol cas, una vegada la disciplina de la història havia estat reconstruïda, s'havia de buscar una manera de transmetre-la que fos versemblant. Fou el propi Hitler qui esdevingué directament partícip d'aquesta tasca de difusió, essent mitificada doncs la seva personalitat per a que els alemanys hi rendissin culte i aquest, amb argument d'autoritat, pogués fer de vehicle que fes créixer la cohesió nacional a partir de la història.

Un dels primers recursos utilitzats per projectar amb potència la figura de Hitler vers la comunitat popular de forma directa serà la reinterpretació dels relats filosòfics de Friedrich Nietzsche, on s'establia, entre molts altres continguts, l'aposta de l'existència d'un *Übermensch* –Superhome. Amb la creació d'aquest home superior, Nietzsche es mostra com hom totalment contrari al igualitarisme, promulgant en conseqüència l'existència d'*homes superiors* i *homes inferiors*, provocant per tant que siguin els dèbils i els *defectuosos* els que hagin de perir. Amb aquesta proposta, Nietzsche no es mostra pas contrari a la violència, sinó que es mostra partidari de l'ús de l'acció, la falta de compassió, la crueltat, la força i el combat. Aquestes darreres afirmacions esdevindran una de les bases pels quals els nazis atribueixin com a aplicable part del pensament de Nietzsche, usant el seu postulat teòric com a base per <<classificar>> l'home en espècies: Hitler però, encarnarà el paradigma de superioritat de qualsevol d'aquestes. Apuntar però que, simultàniament, en el mateix *Així parlà Zaratustra* en

¹⁰⁸ HERF, Jeffrey (1990): *El Modernismo reaccionario: tecnología, cultura y política en Weimar y el Tercer Reich*, pàg 441.

boca del narrador es considera a l'estat com una de les majors perversions de l'home, ja que per ell aquest esdevé el paradigma d'allò abstracte, afirmació comprovable en el següent passatge:

“Allí on l'Estat acaba, comença l'home que no és superflu; allí comença la cançó necessària, la melodia única i insubstituïble. Allí on l'estat acaba, mireu allí, germans meus! No veieu l'arc de Sant Martí i els ponts del *superhome*?”¹⁰⁹

Els nazis tergiversaran aquest passatge fent derivar el rebuig a l'estat cap a aquells que siguin específicament democràtics, naixent així la necessitat d'emergència d'un líder superior que n'estigui al capdavant. Aquest *Superhome* per tant se'l pot reconèixer a partir de cap evidència biològica ni genètica, però sí que és identificable per la conducta moral que ofereix en el passatge escollit o, en definitiva, al llarg de tota l'obra. Aquest home superior es caracteritza per rebutjar la moral d'esclaus –és a dir, la humilitat, la paciència, el rancor, la covardia, etc. – i la conducta gregària –aquells que es deixen guiar per la majoria. En canvi, se'n pot deduir que és hom que crea valors –inventant normes fidels al món de la vida a les que ell mateix es sotmet, i element paral·lel en la noció *creadora de cultura* que té Hitler dels propis alemanys– i viu en la finitud, sense creure en cap realitat transcendent i, en conseqüència, acceptant la vida dins la seva limitació sense ocultar les dimensions terribles de l'existència. Seguidament, per l'actuació que té en el relat també se'n pot deduir que és hom obert a les noves experiències, que no té cap mena de por a la diferència i que, en definitiva, adora la intensitat de la vida esdevenint l'afirmació enèrgica de l'home creador i amo de si mateix, l'home d'esperit lliure. Friedrich Nietzsche doncs serà vist com un profeta, ja que, segons els teòrics nazis, es dirà que aquests arguments no són altra cosa que l'adveniment de l'arribada d'Adolf Hitler a la Terra –encarnador doncs del Superhome.

Per tant, en Hitler es troba un líder fort sorgit del poble –però no submergit en ell– des d'on continuar la tendència de narració històrica que atribueix els esdeveniments a persones concretes: a *El desarrollo de la personalidad* de Carl Jung s'argumenta com la construcció història sol recollir que <<un fet *x* es va aconseguir gràcies a *tal* persona>>, mai afirmant doncs que <<*això fou gràcies a la massa inerta*>>. Així doncs, la figura de Hitler es postulava com un perfecte canalitzador dels

¹⁰⁹ NIETZSCHÉ, Friedrich (1883): *Así habló Zaratustra*, pàg. 112. Edició de 1983.

discurs històric que es volia transmetre al poble pel fet de ser una icona presentada des del primer moment a partir de “metàforas del salvador redentor, pero era un salvador salido del pueblo, un salvador que comprendía y mitigaba el sufrimiento del pueblo y luchaba contra fuerzas históricas inertes y malignas”¹¹⁰. La gravació de pel·lícules com *El triunfo de la voluntad* –estrenada l’any 1935 sota la direcció de Leni Riefenstahl– enaltien la seva dimensió mediàtica fins al punt d’esdevenir un símbol de la personificació del poble sencer d’Alemanya, sota el rol de ser un líder distant però al mateix temps omnipresent –en els mitjans de comunicació, retrats per tot arreu, o inclús en la salutació oficial. En conseqüència, a través de Hitler es configurà un enllaç emocional molt fort entre un heroi mític i salvador que volia dirigir la redempció alemanya i un poble vulnerable que es santificava i beatificava com a única possibilitat plausible de salvació. El fet que “las leyendas y los mitos que rodeaban a los dictadores podían crearse deliberadamente reescribiendo la historia [...] Los cultos a la personalidad garantizaban que la nueva historia tuviese poca relación con la realidad; tampoco se pretendía que la tuviese”¹¹¹, ascendia com una oportunitat perfecta des d’obtenir permeabilitat directa vers la societat, fins al punt que la confiança cega del poble en Hitler com a solució aviat derivà cap a esdevenir una qüestió de fe.

Tenint en compte doncs que, en Adolf Hitler, “la proyección de su personalidad era a la vez causa y efecto de su poder”¹¹², des del partit nazi es procurà explotar al màxim l’elevació de la figura del seu líder, fent ús de metàfores sagrades i identificant aquest amb la pròpia divinitat. Hitler adquiria el paper del redemptor i *Escollit*, els militants al NSDAP se’ls atorgava el rol d’apòstols i els ciutadans encarnarien <<l’objectiu a ressuscitar>> durant el Tercer Reich, insinuant per tant que la via de Jesucrist era errònia i que gràcies a Hitler “hemos encontrado el camino de la eternidad”¹¹³ –el Nadal doncs, quedà descristianitzat i passaren a ser uns dies de glòria al Führer. Sota aquesta premissa s’estengueren els arguments que postulaven que “el amor del Führer pertenece a toda la humanidad; y si ésta lo supiera, se despediría en ese mismo instante de sus falsos dioses y lo honraría a Él”¹¹⁴, essent en conseqüència la paraula de Hitler quelcom cregut a arreu de l’estat i fent així que, tant a nivell polític com social, “el comentario <<Es una orden del Fuhrer>> ponía fin a toda discusión en

¹¹⁰ OVERY, R. J. (2006): *Dictadores: la Alemania de Hitler y la Unión Soviética de Stalin*, pàg 148.

¹¹¹ OVERY, R. J. (2006): *Dictadores: la Alemania de Hitler y la Unión Soviética de Stalin*, pàg 157.

¹¹² OVERY, R. J. (2006): *Dictadores: la Alemania de Hitler y la Unión Soviética de Stalin*, pàg 139.

¹¹³ KLEMPERER, Victor (2001): *LTI: Aputnes de un filólogo*, pàg 167.

¹¹⁴ KLEMPERER, Victor (2001): *LTI: Aputnes de un filólogo*, pàg 172.

el Tercer Reich”¹¹⁵. En definitiva, amb Hitler la raó havia esdevingut esperança en el seu líder: “No es cuestión de entender, hay que creer”¹¹⁶.

En conseqüència, un cop Hitler s’havia postulat com a figura que encarnava les esperances de redempció de l’estat i com a capdavanter d’aquest nou discurs històric que pretenia canviar la forma de veure Alemanya –tant la del passat, la del present com la del futur–, era necessari fer d’aquella construcció un element present en la quotidianitat dels ciutadans. A part dels mètodes de difusió convencionals de propaganda política i el disseny d’una àmplia estratègia de projecció institucional a partir de l’àmbit cultural –ràdio, cinema, arts plàstiques, literatura, música...–, el govern del Reich apostà per incidir de forma directa a la ciutadania a partir de dues vessants: el llenguatge i l’educació.

Una de les vies amb la qual s’intentava produir un efecte retorn d’aquesta doctrina dissenyada pel govern era la pròpia llengua alemanya, que passaria a ser utilitzada com quelcom usat per <<clavar arpons a l’inconscient>> i, d’aquesta manera, <<fer la població una mica més alemanya>> i, en definitiva, <<fer-la una mica més nazi>>. Tenint en compte que “se había generalizado la convicción de que la lengua no es un simple medio arbitrario de comunicación, sino el vivo reflejo del alma más profunda de un pueblo”¹¹⁷, “los nazis saquearon y corrompieron la lengua alemana con la misma implacable sistematicidad que aplicaron a todos los demás recursos humanos y materiales, vaciándola de toda gracia, sutileza y variedad”¹¹⁸. Aconseguen així un embalsament de la població: no podien controlar *què* pensaven els alemanys, però amb el segrest del llenguatge ja podien canalitzar *com* ho pensaven. La manera de parlar que s’intentava inculcar a la població doncs, consistia en fer un ampli ús d’imperatius a fi i efecte de violentar l’idioma. Molts d’aquests seran imperatius morals, que Kant –filòsof il·lustrat d’entre 1724 i 1804– concebia com a fórmules que expressen una noció de deure i que, per tant, manifesten una pressió que la llei moral imposa de forma constrictiva vers la voluntat. Amb aquesta promulga de l’ús del mode imperatiu, s’intentava que “el lenguaje militar se trasladara al ámbito civil”¹¹⁹. Si a tal factor se li suma la quantitat de monosíl·labs que l’alemany utilitza, més la tonalitat brusca i contundent que aparenta, es tenien els recursos suficients per presentar l’idioma com un

¹¹⁵ OVERY, R. J. (2006): *Dictadores: la Alemania de Hitler y la Unión Soviética de Stalin*, pàg 164.

¹¹⁶ KLEMPERER, Victor (2001): *LTI: Aputnes de un filólogo*, pàg 165.

¹¹⁷ SALA ROSE, Rosa (2007): *El misterioso caso alemán*, pàg 342.

¹¹⁸ GRUNBERGER, Richard (2007): *Historia Social del Tercer Reich*, pàg 343.

¹¹⁹ KLEMPERER, Victor (2001): *LTI: Aputnes de un filólogo*, pàg 314.

ens nacional aïllat de qualsevol parentesc amb la família llatina, essent “una lengua desarrollada sin influencias ajenas”¹²⁰, elevada a la categoria d'ideal pel fet de no estar *contaminada*. Definida com a primigènia i autòctona, els nazis intentaven imposar-ne un ús ple de superlatius –que havia esdevingut la forma habitual d'utilitzar l'adjectiu, afegint-hi el sufix -íssim– que tendien a incentivar la confusió entre quantitat i qualitat, ja que “la exageración continua implica en todas partes, forzosamente, intensificar la exageración, y la consecuencia necesaria es el embotamiento, el escepticismo y la incredulidad definitiva”¹²¹; tanmateix, els nazis aprofitaven el caràcter oblidadís de les masses i sovint es presentaven com herois <<trencadors de rècords>>. A tall d'exemple, es diria doncs que les tropes de Hitler estaven lluitant a 52 graus sota zero contra els russos –davant els vint i escaig amb que es documentà la batalla a Rússia que tingué Napoleó– i, “cada vez que se ganaba una batalla, esta se convertía en la mayor batalla de la historia universal”¹²². El *total* s'havia convertit doncs en un valor numèric màxim, i els nazis havien encarnat el mèrit de ser els únics d'aconseguir aquestes fites <<totals>>: “cuando se habla de muertos en las filas enemigas, desaparecen los números concretos y su lugar es ocupado por expresiones de una imaginación incapaz de concebir los hechos: <<inimaginable>> e <<innumerable>>”¹²³. L'exageració a la que convidava l'adjectiu –molts habitualment també amb càrrega emocional, com *històric* o *etern*– va ser un dels recursos més significatius a partir dels quals la societat alemanya es va sotmetre al llenguatge del vencedor, concebut des de l'actualitat com una forma d'esclavatge irreflexiva. Un jueu podia no pensar com Hitler o un republicà podia ser capaç de no creure's les seves mentides però, tot i això, ambdós parlaven com uns nazis.

També es van incloure en les formes habituals de conversa redundàncies que emfatitzaven el mèrit de qualsevol actuació nazi –*ardent fanatisme*– o l'ús transitiu dels verbs intransitius per fer el llenguatge més immediat i emocional. Es crearen neologismes de significat polític com a símbol del caràcter capdavanter del país en atrapar un futur gloriós i es recuperaren arcaïsmes amb la finalitat d'enaltir l'historicitat de la llengua. Es promulgà també una àmplia col·lecció d'eufemismes que tergiversaven els significat real del que s'estava dient, paradigma del qual és el de <<*Solució Final*>>. També s'intentà dur al carrer un significat simbòlic de les sigles:

¹²⁰ SALA ROSE, Rosa (2007): *El misterioso caso alemán*, pàg 339.

¹²¹ KLEMPERER, Victor (2001): *LTI: Aputnes de un filólogo*, pàg 321.

¹²² KLEMPERER, Victor (2001): *LTI: Aputnes de un filólogo*, pàg 318.

¹²³ KLEMPERER, Victor (2001): *LTI: Aputnes de un filólogo*, pàg 313.

“La manía nazi por la abreviatura estaba motivada por varios factores: las palabras representan la capacidad del hombre para describir, ordenar en categorías y, por lo tanto, dominar las cosas, y las siglas indican una forma de dominio más organizada; [...]. Las abreviatura seran símbolos de unidad al estilo masón y hay algo marcial en la rapidez y la fuerza explosiva con que salen de la boca las abreviaturas”¹²⁴.

Paral·lelament, aquesta mena de llenguatge volia confluïr en l'ús recurrent dels termes *Nation*, *Reich*, i *Volk*, totes tres encarnadores de la voluntat de plena unió nacional a la que aspirava el govern. Per tant, s'entendrà el *Volk* “as a community of free individuals and as the basis for the German polity. That was new. For one thing, the very structure of the Reich did not provide a role for the German people as such”¹²⁵, on realment no s'inclouïa la participació ciutadana des d'una perspectiva activa. Mitjançant la difusió directa des del govern doncs, el llenguatge també s'unia a l'objectiu final d'aconseguir cohesionar la nació, fent dels ciutadans alemanys un de sol pel fet de parlar el mateix idioma de la mateixa manera, ja que “propaganda presented an image of society that had successfully manufactured a 'national community' by transcending social and class divisiveness through a new ethnic unity based on 'true' German values”¹²⁶. La perfecta conjugació del llenguatge o, en altres paraules, l'estil de fer-ne ús que acontentava als nazis, no només servia doncs per tenir controlada l'essència de les ments dels seus habitants en base a anar imposant poc a poc una mateixa manera d'articular el pensament, sinó també per configurar la base d'un –únic– argot mitjançant el qual es podria transmetre la construcció històrica que estudia el present treball.

Per altra banda, un dels altres modes de difusió mitjançant el qual s'intentava projectar la reformulació històrica que volia transmetre la cúpula del partit nazi era el món de l'educació. Una de les primeres maneres de manipular aquesta nova via de fer política consistia en augmentar el percentatge de docència dedicat a l'esport. El nou contingut acadèmic pretenia reflectir la importància d'estar en forma per ser capaç de respondre a les necessitats de guerra, així com recordar el deure individual de cultivar l'estètica de cadascú. Les disciplines esportives substituïen doncs la religió –es creaven tornejos de lluita en lloc de catecisme–, polititzant també el contingut implícit en els exercicis: per exemple, “los escolares inyectaban nuevo contenido y emoción al juego

¹²⁴ GRUNBERGER, Richard (2007): *Historia Social del Tercer Reich*, pàg 347.

¹²⁵ WHALEY, Joachim (2006): *Reich, Nation, Volk: Early modern perspectives*, pàg 452.

¹²⁶ WELCH, David (2004): *Nazi Propaganda and the Volksgemeinschaft: Constructing a People's Community*, pàg 213.

de indios y vaqueros llamándolo de *arios y judíos*”¹²⁷. Els professors d'educació física eren convertits en coordinadors gairebé de forma automàtica i això canvià els requisits d'accés a l'escola, ja que una de les primeres mesures d'aquests fou instaurar una prova obligatòria de boxa com a condició *sine qua non* per entrar a l'ensenyament secundari. A més, “en invierno se los hacía levantarse en plena noche para realizar ejercicios físicos al aire libre. Los juegos bélicos incluían el uso de munición real”¹²⁸, causant doncs una gran despesa econòmica i un considerable nombre d'accidents.

Per tant, un dels mecanismes que procurava fer l'escola –i les universitats, dirigides per personal fidel al règim, fenomen del qual n'és exemple paradigmàtic el pensador i rector de la Universitat de Friburg Martin Heidegger– més afina al règim consistí en reconfigurar tot el material que s'impartia. S'augmentaven les hores de biologia per reflexionar sobre com <<tractar>> el fenomen de l'alteritat humana, s'incrementaven les matèries en relació a la tradició autòctona o es modificaven els continguts literaris. S'inclouïa, per exemple, *Robinson Crusoe* com a lectura obligatòria, esdevenint el protagonista de la novel·la de Daniel Defoe un model de supervivència i actitud guerrillera. També s'introduïen noves assignatures com *Teoria de la Política Hitleriana*. En les matemàtiques, “los ideólogos nazis aprovecharon hábilmente la oportunidad de aplicar un condicionamiento sublimizar que ofrecía el redactado de los problemas, que trataban de trayectorias de artillería, proporciones entre cazas y bombarderos y déficits de presupuesto debidos a la indulgencia democrática hacia las familias hereditariamente enfermas”¹²⁹. Per tant, el novençà i militaritzant sistema educatiu féu créixer les llacunes dels alumnes, essent a part les escoles àmpliament diferenciades en recursos i comoditats depenent de si eren centres d'elit nazis o institucions <<públiques>>. En conseqüència, des del terreny històric es procurava generar empatia perquè els alumnes fossin receptius a la percepció històrica nazi, essent així possible reforçar la cohesió nacional. D'aquesta manera, els professors de la secció eren conduïts de forma directa al terreny de la política pel propi caràcter de l'assignatura de la història. Sobretot, “en la historia estaba en boga el historicismo, que atribuía validez sólo a lo que era aplicable, o sea oportuno”¹³⁰, servint aquesta en moltes ocasions com a aval de la conducta que s'adoptava des de la política del present. Es promulgà el renaixement dels estudis hel·lènics, es donà un paper més important als

¹²⁷ GRUNBERGER, Richard (2007): *Historia Social del Tercer Reich*, pàg 305.

¹²⁸ GRUNBERGER, Richard (2007): *Historia Social del Tercer Reich*, pàg 318.

¹²⁹ GRUNBERGER, Richard (2007): *Historia Social del Tercer Reich*, pàg 307.

¹³⁰ GRUNBERGER, Richard (2007): *Historia Social del Tercer Reich*, pàg 324.

prehistoriadors i s'augmentà el camp d'investigació en estudis germànics, convertint doncs l'autèntic intel·lectualisme –el neutre– en quelcom a rebutjar. Així doncs, “los estudios históricos estaban igualmente predestinados a la adaptación ideológica”¹³¹, esdevenint un mètode per emfatitzar l'entesa als ciutadans del *per què* el recorregut diacrònic del país els feia millors que la resta de la humanitat. A tall d'epíleg d'aquest exemple metodològic de difusió històrica –l'educació–, apuntar que “la visión nazi de la educación era bifocal: convirtieron dos cosas opuestas, la comunidad del pueblo y la selección continua, sus propias necesidades, contradictorias entre sí, de popularidad y eficacia, en elementos de una misma política”¹³², confluint ambdós punts de vista en la necessitat d'eixamplar la consciència del poble, fent-la receptiva a esdevenir una de sola.

Un dels objectius finals de la posada en marxa d'aquest mecanisme retòric i propagandístic serà doncs, fer que el missatge arribi al poble de forma que s'aconsegueixi cohesionar a la comunitat popular, arribant a tenir una noció exagerada d'unitat que portarà a alguns dels seus membres a ser capaços de voler morir pel país. El bressol d'aquesta nova mentalitat ja s'havia produït al segle XVIII, on amb l'Il·lustració l'home deixa de conformar-se amb la felicitat *post mortem* que promet la religió per substituir-ho per “la percepció del valor de la identidad individual, aumenta la dolorosa consciencia que la muerte pone fin a algo único e irrepetible”¹³³, factor que aprofiten els nazis per postular que la nació serà el fenomen que més podrà acostar a hom a recuperar aquesta felicitat perduda. Així doncs, durant uns anys trenta, caracteritzats per ser una època d'anhel de felicitat però d'ansia del reconeixement de la virtut, es transformarà el tòpic cristià d'esdevenir virtuós al morir per Déu fins a concebre que el que realment és bo és morir pel país. Amb aquest objectiu històric els nazis novament faran ús de les humanitats per aconseguir la seva fita, promulgant tota mena de tractats filosòfics. Thomas Abbt, escriptor i filòsof alemany d'entre 1738 i 1766, n'és un exemple dels que fou recuperats, quan diu a *Sobre la muerte por la patria* que “donde se demuestra el amor por la patria es lo mejor que permite dominar el miedo a la muerte”¹³⁴. A més a més, es recuperaran clàssics literaris que animessin als ciutadans a participar en el seu projecte –pel qual, si calia, havien de morir. Un dels exemples més eixordadors d'aquest

¹³¹ GRUNBERGER, Richard (2007): *Historia Social del Tercer Reich*, pàg 330.

¹³² GRUNBERGER, Richard (2007): *Historia Social del Tercer Reich*, pàg 321.

¹³³ SALA ROSE, Rosa (2007): *El misterioso caso alemán*, pàg 286.

¹³⁴ ABBT, (1761): *Vom Tode fürs Vaterland*, pàg 58, dins de SALA ROSE, Rosa (2007): *El misterioso caso alemán*, pàg 297.

fenomen es troba en una obra dramàtica de Klopstock titulada *La Batalla de Arminio*, la mostra de com un nen desitja anar a la batalla per defensar als seus:

BRENNO: ¡Dame la mano y prométeme que solo tirarás tu lanza contra los romanos que ya estén sangrando!

EL NIÑO (*vivamente*): ¡Sí, papá!

BRENNO: ¡Y que volverás en cuanto hayas conseguido tu primer casco!

EL NIÑO (*un poco triste*): Sí...

BRENNO: ¡Y que permanecerás detrás de los escudos!

EL NIÑO: Honorable sacerdote de Wotan, ¡no puedo decir una mentira! ¡Siento que me ruborizo, pues ya he dicho una! ¡No podré quedarme detrás de los escudos!¹³⁵

En definitiva, es tractava de fer desaparèixer les diferències de classe entre els habitants, aconseguint que cada burgès fos un obrer i cada obrer un burgès, ambdós superant així les barreres de classe –ja no només tothom era alemany, sinó que també era un soldat. Per tant, mitjançant la sacralització de la idea de pàtria es pretén que s'entengui la mort dels enemics com un efecte secundari de la mort de *l'alemany*, facilitant així la conciliació interior de la guerra fins al punt que es concebi que “morir es más importante que matar [...], la muerte es un placer sólo para alemanes”¹³⁶.

La proliferació d'aquests valors farà créixer arreu del país la voluntat d'autosacrifici, tothom voldrà convertir-se en *un màrtir de veritat*. Hitler crearà per tant una espècie de patriotisme dinàstic –que no territorial, ni tansols en els seus inicis nacional–, on hi ha una identificació del poble amb el seu líder –*els alemanys saben per qui han de morir, però no saben per quina pàtria han de morir*. Els habitants del Tercer Reich prendran consciència només del *què* han de fer –però, abolits de raó, no sabran *per què* ni *per a què*–, és a dir, “los alemanes ya saben que están dispuestos a morir y el único modo de hacerlo es por la patria. Lo que todavía no saben es en qué consiste esa patria que todos llevan en boca”¹³⁷.

El problema amb que es trobà Hitler és el fet que, si els alemanys havien de morir per la pàtria, sorgeix la necessitat de definir-la. Inicialment, els nazis la intenten vendre com una identitat col·lectiva abstracta, basada simplement en el rebuig de l'alteritat. Els alemanys, per tant, no sabien qui eren, sinó que únicament eren

¹³⁵ Klopstock, (1769): *La batalla de Arminio*, pàg 89, dins de SALA ROSE, Rosa (2007): *El misterioso caso alemán*, pàg 296.

¹³⁶ SALA ROSE, Rosa (2007): *El misterioso caso alemán*, pàg 296.

¹³⁷ SALA ROSE, Rosa (2007): *El misterioso caso alemán*, pàg 322.

conscients de qui no volien ser: profunda hostilitat vers l'aristocràcia, la democràcia, la col·lectivitat jueva i odi convuls vers els francesos. El propi líder del NSDAP tenia problemes alhora de delimitar què era allò alemany, ja que no sabia si el més adequat –o efectiu– seria fer del país quelcom inclusiu –factor pel que no optà, visible en la discriminació racial jueva–, limitar allò nacional als territoris de parla germànica o circumscriure la qualitat alemanya a l'abast territorial de l'estat. “But the 'success' or 'failure' of Volksgemeinschaft should not necessarily be seen in terms of its ability, or otherwise, to destroy old loyalties. On a more limited basis, it was enough to suspend such allegiances with the ethos of a nazi Weltanschauung that urged the population to put the 'community before the individual’”¹³⁸. Sigui com sigui, “la incapacidad de los alemanes para encontrar algo en sí mismos que fuera *característico y definitorio* se convirtió en una de sus principales *características definitorias*”¹³⁹, per la qual cosa caldrà tenir en compte que la cerca de consens basat en construccions històriques interessades serà un dels fenòmens que assolirà un paper més rellevant en la edificació de la comunitat popular del Tercer Reich.

¹³⁸ WELCH, David (2004): *Nazi Propaganda and the Volksgemeinschaft: Constructing a People's Community*, pàg 236.

¹³⁹ SALA ROSE, Rosa (2007): *El misterioso caso alemán*, pàg 330.

6. Conclusions

El darrer estadi del treball es dedicarà a posar en síntesi les principals conclusions recollides al llarg de l'estudi. Per fer-ho, es dividirà aquest sisè bloc en quatre apartats. En primer lloc es durà a terme una panoràmica general de les reflexions que ha ofert el treball extraient les principals conclusions que ha aportat cada un dels estadis de la investigació. A continuació, es posarà de manifest com els nazis feren un mal ús de la història, entenent aquest com el fet d'utilitzar-la amb l'únic objectiu de reforçar la cohesió nacional de l'estat a partir de tergiversar els esdeveniments del passat. En tercer terme, es demostrarà com, per contra, també se'n pot fer un bon ús. Per últim, es farà una consideració final que resumeixi el resultat total del treball.

6. a: Reflexions generals

Partint de la base que el projecte s'havia entès a partir de la hipòtesi que la història havia assumit un rol rellevant en la construcció del règim nacionalsocialista alemany, cal apuntar que el recorregut seguit pel treball ha pogut demostrar tal afirmació. Pel que fa al primer bloc, s'ha pogut comprovar com la lectura històrica que els nazis feren de la República de Weimar va col·laborar activament a ensorrar la democràcia, factor pel qual una perspectiva interessada de la història esdevingué un dels principals artífexs de la seva caiguda. En segon lloc, s'ha pogut veure com una reformulació del passat –construcció del relat històric de la nació des de nous paradigmes– va poder ser usat com una eina que contribuís a reforçar la unitat nacional, engrandint l'ambició de les aspiracions alemanyes i enfortint la cohesió existent fins al moment. Per altra banda, el tercer capítol ha resseguit com el presentar a *els altres francesos* i a *els altres jueus*¹⁴⁰ com un impediment per a aconseguir arribar a fer història fou també un dels motors que contribuí en apuntalar les bases de conducta social al Tercer Reich. Per tant, la lectura històrica de la conducta francesa i jueva –tant en el passat com en el present– es conformà com un dels postulats rellevants del bressol de l'odi que els alemanys sentien cap a aquests dos col·lectius. Per últim, en el darrer apartat, amb l'exploració d'alguns dels mètodes utilitzats per fer arribar «aquest nou

¹⁴⁰ Tenint en compte però, que malgrat ambdós col·lectius hagin estat agrupats al mateix bloc, el grau de rebuig i repressió contra els jueus fou molt més elevat i cruel.

modus vivendi i aquesta nova lectura històrica>> al ciutadà, s'ha intentat dibuixar com fou la interacció existent entre <<la història>> –la passada de la que es volien desprendre, la passada que es volia reforçar i la futura a la qual s'aspirava– i l'alemany. Aquest individu ja no esdevenia un ésser únic i irrepètible en sí mateix, sinó que era persona en tant que membre de la nació i de l'estat alemany. Una de les principals conclusions que traça aquest procés és el fet de veure com <<la història>> era en sí mateixa un dels vincles més importants de la relació que hi havia entre el *Führer* i la comunitat popular. Es causaren per tant afinitats entre ambdós com a símbol del rebuig mutu que es tenia a la democràcia prèvia al Tercer Reich, la consciència nacional del passat esplendorós d'Alemanya, i les perspectives d'un futur on tal estat marcaria un nou període evolutiu en la humanitat. Per tant, a la pregunta realitzada a l'inici del treball li correspon una resposta afirmativa: la història sí que va tenir un paper cabdal en l'edificació del règim de Hitler.

Una altra de les anagnòrisis realitzades a partir del projecte és la presa de consciència del profit de no enfocar la Segona Guerra Mundial a partir d'entendre els fets concrets que s'hi desenvoluparen, sinó apostar per entendre aquesta a partir de saber el *per què* de l'ascens nazi al poder. La línia argumental d'aquest treball ha apostat per deixar en un segon pla el *què* estava passant per intentar explicar *com* i el *per què* estava passant; l'estudi ha permès demostrar doncs com, per entendre el *què*, cal saber quin paper va tenir la construcció i reformulació històrica que es dugué a terme durant aquell període. S'ha pogut establir, per tant, que entendre les raons que conduïren a Alemanya a una Segona Guerra Mundial passa per comprendre quin paper va tenir <<la història>>, entesa com un dels mecanismes de lligam més forts entre la perspectiva institucional i l'àmbit popular. Aquest factor fa prendre consciència de la importància que té l'ús i manipulació de la història que es fa des de qualsevol govern, esdevenint un recurs capaç de manipular la conducta i el pensament de les masses.

Paral·lelament, la investigació duta a terme al llarg d'aquests mesos també ha permès comprovar com la història pot adoptar un rol bèl·lic. En altres paraules, la disciplina pot ser usada com una arma per desviar el camí d'una construcció nacional espontània i conduir el relat diacrònic cap a finalitats programàtiques. La reformulació històrica que feren els nazis sobre <<*què* estava passant durant la República de Weimar>> o del <<*com* s'havia d'entendre el passat d'Alemanya>> han esdevingut l'exemple perfecte de com una interessada i determinada lectura del passat pot influir de forma directa en les decisions que es prenen en el present. La història doncs, s'utilitzà

durant el Tercer Reich com a plausible argument davant qualsevol acte immoral. El treball realitzat serà per tant una demostració de com a partir de tergiversar els fets reals es pot assolir una <<consciència neta>> davant conductes atroces.

Cal també apuntar que a partir de l'ús que els nazis fan de la història durant el Tercer Reich –i de la mateixa concepció històrica que desprenen ells–, també es pot concloure que tota perspectiva històrica es planteja a partir d'una hegemonia imperant que la domina en un moment concret –la República de Weimar en el cas sobre el que s'ha estudiat– i una contradicció que la posa en dubte i en escac. A partir de l'anàlisi realitzat, es pot entendre que els nazis sabien molt bé què era la història i, per tant, com es feia per aconseguir canviar-la. El moviment nazi encarna durant els instants previs al Tercer Reich aquesta contradicció a l'hegemonia, naixent d'aquesta fricció una <<síntesis superadora>> que obre una nova etapa: aquesta plena consciència de presentar-se com un canvi històric conflueix en esborrar totes les vinculacions amb l'etapa anterior i esdevenir, en si mateixos, un nou període històric. L'exemple de <<com els nazis entraren en la història d'Alemanya>> ajuda doncs a analitzar gairebé en la seva totalitat sota quina llei es poden entendre els canvis històrics. S'haurà per tant de tenir en compte després d'haver dut a terme la investigació que no resulta legítim voler-se avançar a saber *quan* la història canvia –factor que no vol dir que hagi d'haver actitud immobilista, sinó entendre que proclamar un canvi històric quan encara no s'ha produït és una actitud fal·laç. En aquesta mateixa direcció, també s'apunta el fet de la importància de prendre consciència de com un sentiment nacional és capaç d'ennuvolar l'objectivitat de judici dels implicats, fenomen pel qual s'haurà de ser especialment atent i sensible alhora d'utilitzar arguments històrics amb finalitats polítiques.

6. b: Un mal ús de la història

Seguint aquesta línia argumental, un dels aspectes claus de les respostes obtingudes a partir del projecte passa per entendre la història des d'una perspectiva dicotòmica. Per una banda, es pot entendre la història com una disciplina de la qual se'n pot fer un bon ús; per l'altra, també es postula com quelcom del que se'n pot fer un mal ús, que cal recordar que s'entén com el fet d'utilitzar-la amb l'únic objectiu de reforçar la cohesió nacional de l'estat a partir de tergiversar els esdeveniments del passat.

Pel que fa al mal ús que es féu de la història, el recorregut del treball ensenya la perillositat que comporta la manipulació i tergiversació històrica, essent aquesta una de les principals guspies que motiva a la comunitat popular a embolicar-se amb la bandera sota la creença que «una opressió rebuda en el passat» justifica «conductes extremes a dur a terme en el futur». L'estudi mostra també com la història pot ser utilitzada com a motor per aconseguir el poder, ja que al llarg del primer dels capítols es pogué dibuixar com l'afinitat del NSDAP amb els ciutadans sobre «què estava passant» i «què havia passat» en la història més recent fou un dels punts claus que catapultà a Hitler al capdavant del lideratge de l'estat. Sota aquesta premissa, el treball ha intentat mostrar també com tota lectura històrica duta a terme d'un passat és en certa manera l'intent d'una nova manera d'entendre el present. En conseqüència, les lectures històriques realitzades pels nazis sobre la història d'Alemanya han volgut demostrar com, en realitat, la història es presenta com un discurs diacrònic amb un ordre lineal, però que en realitat es pot entendre com un grup d'estructures sincròniques que configuren un conjunt de raons simultànies que ajuden a decidir prendre una decisió o una altra. La perspectiva adoptada a l'intentar entendre «què van fer els nazis amb la història» és, en certa manera, una forma de promulgar com la concepció lineal de la història és un artifici i, per tant, una manera de postular que una revisió històrica és una eina que vol influir de forma directa a entendre un present. Per a Hitler, la importància de com Alemanya tenia un vincle amb la Grècia Clàssica o de com la seva nació havia estat humiliada amb la guerra contra França al 1869 no era un traçat lineal que l'ajudava a entendre el *per què* de l'Alemanya actual, sinó que eren un conjunt de causes posades a una mateixa alçada que legitimaven una determinada conducta en el present. El que també intenta fer veure el treball és que, amb el punt de vista nazi de la història, es perd la noció lineal de la història i s'adopta una perspectiva sincrònica.

Una altra de les conclusions obtingudes a partir de l'estudi, seguint en el marc del mal ús que es pot fer de la història, és com sota el règim de Hitler aquesta s'apropa més a una construcció literària que no pas a un simple relat dels fets. La diferència de metodologies sobre «com entendre una veritat històrica» es fa especialment palesa amb les divergències existents de *com* descobrir-la entre les disciplines de la prehistòria i la història antiga. En l'àrea de la prehistòria, la història es relata a partir de fets arqueològics, apropant doncs el relat històric a la ciència i acostant aquesta constant «prova empírica del que es diu» a una aparent objectivitat i, en certa manera, una noció de veritat. En canvi, un dels principals mètodes usats en el descobriment de la

història antiga consisteix en nodrir i complementar el que es sap de la història a partir de l'ús de la literatura com a font verídica, essent doncs l'objecte original que dona la informació una creació humana. Aquesta metodologia sovint posa en escac la veracitat –que no la versemblança– del que s'explica, havent de responsabilitzar-se doncs els historiadors d'aquest període de definir quina de les parts del relats és real o resulta útil per il·lustrar la realitat, i quines de les parts són ficció o no representen amb exactitud què passava en aquell moment. S'entén, per exemple, que l'enterrament de Patroclo narrat a *la Il·líada* d'Homer mimetitzava amb exactitud com eren els enterraments de l'època. Aquest poema èpic s'utilitzarà doncs com a font que expliqui com es feien part dels enterraments durant l'Edat Antiga. La lectura nazi s'apropa més a aquesta darrera metodologia, amb la diferència que els experts d'història antiga procuren fer un bon ús de la història, mentre que els nazis en feien una lectura falsa i interessada –no s'ha de mal interpretar per tant aquesta última reflexió: queda clar que la forma d'entendre la història dels que investiguen història antiga a l'actualitat no convergeix amb cap cas amb el punt de vista com l'entenien els nazis. Tornant a l'inici del raonament, apuntar per tant que a través del treball es pot concloure que la forma d'entendre la història per part dels nazis és des d'una perspectiva literària, ja que els relats que resumeixen «què és Alemanya» des d'una òptica global són construccions de ficció que intenten lligar de forma raonada els seus orígens amb el present actual, semblant en conseqüència una novel·la on tot està perfectament encaixat. Aquest fet es demostra en els arguments exageradament rebuscats que s'utilitzen durant el Tercer Reich per fomentar el rebuig cap als col·lectius «no alemanys» i per entendre les peculiaritats històriques del passat de la nació.

Un dels factors que s'ha pogut demostrar per tant a partir de la investigació realitzada és com «la història» de la que fan ús els nazis té aspiracions cosmogòniques –d'aquí també la seva similitud amb una novel·la–, ja que aquesta forma un *tot complet*. Res per Alemanya té sentit fora d'aquesta construcció històrica i al mateix temps tot per Alemanya pot tenir sentit dins d'aquesta reformulació històrica. L'afirmació esdevé, en conseqüència, demostrable en el fet que el treball projecta com dins d'aquesta els nazis hi fan encabir el seu passat immediat, tot el que es sap d'Alemanya des dels seus orígens fins a l'actualitat, la resta del món que no forma part de l'estat i, per últim –i com a intenció principal dels governants del Tercer Reich–, a la pròpia comunitat popular del moment.

El projecte també ha procurat deixar clar com de cabdal –i perillós– és el fet que es faci ús de l'àmbit de l'educació per a promulgar determinades visions de la història. S'ha pogut veure com durant el Tercer Reich la història no es presenta a les aules com un seguit de fets davant els quals els alumnes han de jutjar quines són les seves posicions ideològiques en relació al que ha passat, sinó que la història és presenta com un cúmulo de realitats ja jutjades que s'utilitzaven per adoctrinar a un ciutadà des de la infància.

Paral·lelament, també s'insinua el perill que existeix en fer ús d'aquesta per intentar influir de forma directa en la conducta adoptada per les masses. Alguns dels factors que ho han intentat demostrar¹⁴¹ és el fet que el règim de Hitler usi la història com una estratègia de distracció, com en el cas de la lectura que es fa sobre les actuacions de França. S'utilitza també la història des d'una creació voluntària de problemes perquè Hitler mateix pogués oferir les solucions, una conducta assumida durant els afers econòmics dels darrers anys de la República de Weimar. S'aposta també per aplicar de forma gradual els postulats més radicals del seu pensament –patent en les seves intencions finals vers el col·lectiu jueu–, per l'estratègia de diferir –presentar determinades accions econòmiques i militars com una decisió dolorosa o inevitable– o per dirigir-se a un públic de poca edat per poder condicionar la seva forma de pensar–visible en la màxima explotació de l'educació. També en són exemples patents el fet d'utilitzar molt més l'aspecte emocional que la raó en les reflexions –legítima les seves conductes militars a partir de l'opressió que la resta d'Europa fa a Alemanya i a partir d'insistir en la importància que el país té en un futur immediat–, mantenir els ciutadans en la ignorància –mentir sobre el vertader pla de govern a llarg termini– o, sobretot, d'aprofitar el conèixer als ciutadans d'Alemanya molt millor del que ells es coneixien a ells mateixos –presentar-se com a profeta i redemptor que els guiarà cap a un futur esplèndid.

¹⁴¹ Paral·lelisme dut a terme a partir de la posada en relació de la conducta del govern del Tercer Reich amb les tesis a partir de les quals Noam Chomsky, lingüista d'Estats Units nascut al 1928, entén el fenomen de la manipulació de masses.

6. c: Un bon ús de la història

Per altra banda, en clau contrària doncs a les reflexions anteriors, apuntar que a partir de la redacció del treball també ha estat possible perfilar alguns dels bons usos que se li poden donar a la història –sobretot en clau d'oposició amb l'estratègia usada pels nazis. En primer lloc, sempre que no se'n tergiversi l'origen, la història resulta clau a nivell nacional per poder fer prendre consciència de quin és el passat d'un poble o, en altres paraules, per tenir present <<d'on venim>> i, per tant, comprendre els punts d'inflexió i d'influència que han acabar desembocant en l'actualitat. Paral·lelament, una revisió històrica també esdevé útil sempre que sigui en clau d'intentar concebre quines han estat les conductes errònies de l'ésser humà i, per tant, una revelació que permeti no cometre els errors del passat. A més, haver dut a terme aquest estudi també ha possibilitat entendre com la història no es concep únicament des d'una perspectiva causal, sinó que els factors de simultaneïtat que influeixen en un temps, un espai i unes circumstàncies concretes determinen la lectura en qüestió que es fa de la història. Per tant, el treball fa difusió de com tota revisió històrica és d'alguna manera el filtre que el present fa del passat –i no la plasmació objectiva de què passà en aquest passat–, provat en com els nazis aprofitaren –però també esdevingueren circumscrits per– les seves circumstàncies per concebre el discurs històric des d'un punt de vista concret.

6. d: Reflexió final

En definitiva, en clau de resum, el Treball de Fi de Grau dedicat a analitzar l'ús i la manipulació que es féu de <<la història>> en la política del Tercer Reich ha volgut demostrar com la història va tenir un rol imprescindible per a la configuració d'aquest règim de govern, com <<la història>> pot esdevenir una disciplina perillosa si se'n polititza l'ús i es fa servir amb finalitats instructives i manipuladores, com <<la història>> esdevingué un vincle important entre la cúpula del govern del règim de Hitler i la comunitat popular que formava la ciutadania alemanya i, per últim, com una determinada <<noció històrica>> és sempre present –i influent– en el model de societat establert des dels inicis de la història contemporània.

7. Bibliografia

FALLMERAYER, Jacob Philipp (1836): *Geschichte der Halbinsel Morea während des Mittelalters*, volume 2 (Stuttgart 1836), edició online consultada l'11 d'abril de 2013 a les 19.30 h, Translated from the German by Robert Elsie.

FULBROOK, Mary (2009): *Historia de Alemania*, Ed, Tres Cantos (Akal), lloc d'impressió indeterminat.

GAY, Peter (1984): *La cultura de Weimar*, Ed: Argos Vergara, Barcelona.

GALLEGO, Ferran (2001): *De Múnich a Auschwitz: una historia del nazismo, 1919-1945*, Ed Plaza & Janés, Barcelona.

GELLATELY, Robert (2002): *No sólo Hitler: la Alemania nazi entre la coacción y el consenso*, Ed. Crítica, Barcelona.

GOETHE, J. W. (1749-1832), *Máximas y reflexiones*, Editorial Edasha, Barcelona. Edició de 1996.

GRACIÀ, Oriol (2011): *Sàpiens: Nazis a Amèrica*, Revista Sàpiens, Número 111.

GRIFFIN, Roger (2010): *Modernismo y fascismo: la sensación de comienzo bajo Mussolini y Hitler*, Ed. Akal, Madrid.

GRUNBERGER, Richard (2007): *Historia Social del Tercer Reich*, Ed. Ariel, Barcelona.

HAUSMANN, Frank-Rutger (1999): *Deutsche Geisteswissenschaft im Zweiten Weltkrieg – Die 'Aktion Ritterbusch 1940-1945*, dins de la revisió i traducció de UTZ, Richard (2004): *The Heidelberg Review of English Studies*.

HAUSMANN, Frank-Rutger (2002): *Die Rolle der Geisteswissenschaften im Dritten Reich 1933-1945*, dins de HEINZ SCHOEPS, Karl (2004): *Literature and Film in the Third Reich*, Ed. Rochester, New York.

HERF, Jeffrey (1990): *El Modernismo reaccionario: tecnología, cultura y política en Weimar y el Tercer Reich*, Editat pel Fondo de Cultura Económica, México.

HITLER, Adolf (1928): *Mi lucha*, Ed. Wotan, Barcelona. Edició de 1981.

J. EVANS, Richard (2006): *La llegada del Tercer Reich*, Ed. Península, Barcelona.

EBERLE, Henrik & UHL, Matthias: *El Informe de Hitler*, Ed. Tusquets, 2008, Barcelona.

JANUÉ I MIRET, Marició (2007): *La Conferencia de Algeciras en 1906: un banquete colonial*, Edicions Bellaterra, Bellaterra.

KLEMPERER, Victor (2001): *LTI: Aputnes de un filólogo*, Ed. Minúscula, Barcelona.

KOONZ, Claudia (2005): *La Conciencia nazi: la formación del fundamentalismo étnico del Tercer Reich*, Ed. Paidós, Barcelona.

KOHL, L. Philip & PÉREZ GOLLÁN, J. A. (2002): *Religion, Politics and Prehistory*, edició online a través del J.STOR: *Chicago Journals: Current Anthropology*: Vol. 43, nº 4, pàg 561.

KUHNEL, Reinhard (1991): *La República de Weimar: establecimiento, estructuras y destrucción de una democracia*. Edicions Alfons el Magnànim. València.

LEPENIES, Wolf (2008): *La Seducción de la cultura en la historia alemana*, Ed. Akal, Madrid.

McDOWELL, Tremain (any indefinit): *Time and the Humanities*, consulta online via JSTOR. el 24 de desembre de 2012 a les 16.45 h.

MORENO, Luis Garcia (1992): *Las claves de los pueblos germánicos: 500 ac-711*, Ed. Planeta, Barcelona.

NIETZSCHÉ, Friedrich (1883): *Así habló Zaratustra*, Edicions 62, Barcelona. Edició de 1983.

OVERY, R. J. (2006): *Dictadores: la Alemania de Hitler y la Unión Soviética de Stalin*, Ed. Busquets, Barcelona.

PALMER, R. & COLTON, J. (1981): *Historia Contemporánea*, Ed. Akal, Madrid.

SALA ROSE, Rosa (2007): *El misterioso caso alemán*, Ed. Alba, Barcelona.

STAEL, Madame de (1813): *Alemania*, Ed. Austral, Buenos Aires. Edició de 1991.

SYKORA, Vera (any indefinit): *Debating continuity: The 'Fallmerayer thesis' and the development of national history in Greece*, consulta online via JSTOR el 17 de maig de 2013 a les 18 h.

WELCH, David (2004): *Nazi Propaganda and the Volksgemeinschaft: Constructing a People's Community*, publicacions online via Sage Publications, Ltd.

WELLEK, René (1983): *Historia literaria: problemas y conceptos*, Ed Laia, Madrid.

WHALEY, Joachim (2006): *Reich, Nation, Volk: Early modern perspectives*, consulta online via JSTOR, col·lecció *The Modern Language Review*, vol 101, nº2.

VVAA (2011): *The Routledge Handbook of Archaeological Human Remains and Legislation*, Ed. Taylor, New York.

